

Chirurgyns scheeps-Kist

**Zijnde een catalogus oft lyste der medicamenten, die
yder chirurgijn naar Oost- of West-Indien gemeenlick
mede-voert**

Johannes Verbrugge

bron

Johannes Verbrugge, *Chirurgyns scheeps-Kist. Zijnde een catalogus oft lyste der medicamenten, die yder chirurgijn naar Oost- of West-Indien gemeenlick mede-voert*. Erven van de Wed. Gijsbert de Groot en Antony van Dam, Amsterdam 1723

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/verb122chir01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

Aen alle Jonge Zee-varende Chirurgyns.

Het is niet genoeg dat een Rationael Chirurgyn, een algemeene ende bysondere kennisse heeft van alle die Chirurgicale gebreecken des Menschen Lichaems, maer hy dient oock wel een goede kennisse te hebben van sijns vereyschte en noodige Remedien; om tot sijne gewenschte eynde namelyck de Gesontheyt te geraecken. Soo moet hy dan (als Guido gebiet) versien zyn van een Antitodanus ofte Catalogus; eenigerley meest dienstigh en noodige Medicamenten, tot genesinge soo-danigher gebreecken ende Sieckten, die hem op eenige lang-durige Reysen ter Zee of in 't Leger soude mogen voor-vallen: welckers krachten hy diende te kennen, al eer hyse gebruycken soude, want de onmogelijck is, yet te gebruycken dat men niet en kent; of men soude op 't goet geloof van andere (die der van geschreven hebben) 't zeyl moeten gaen, wannneer die krachten der Simplicien gemaect werden: Het ware even gelijk of ymand betaelt wierde ende geseyt u somme is compleet goet ende gewigtigh, gy en behoevet niet te besien maer zijt gerust: 'k meyn sou daer ymant mede te vreden zijn? Ik geloove neen; wel veel min in 't geene soo een hoogh weerdige Kunst belanght, die tot verbreydinge yemants eer ende reputatie streckt, als mede tot behout en genesinge soodaniger Patientten, (die hem soude mogen voor-komen.) Ten dien eynde pryst J.D. Vigo, lib. vi. in 't begin: die kennisse der simplicien ende Compositien, voor yemant die de Chirurgie oeffent, soodanigh, dat hy seyt, de Eloquentien der Oratoren van nooden te hebben, om dit te vertellen. Desgelijcks den Ouden Guido lib. vj. cap. iiij. seght, de Chirurghijns nootsakelijck ende profijteliick te zyn, niet alleen die Simplicien hare krachten ende nature te kennen, noch hare Ingre-

dienten te weten: maer men behoorde die te kunnen mengen, bereyden, &c. Sommigen sullen licht nu denken, dat ick alhier de Pharmacie te kort doen wil: geensins, maer sy selve sullen 't licht met my toestemmen dat de kennisse ons toe-komt, Ick segh verstaet het wel, dat alle Chirurgijns behoorden een lichte ende algemeene kennisse te hebben, van het bereyden en menghen der Medicamenten: die in onse Kunst vereyscht werden, niet om daer een dagelicks gebruyck van te maecken, noch Winckel te houden: maer eerstelijck ende voornamelick als men 't Scheepe vaert, oft met een Lever te Velde treckt, daer gemenelick noch Pharmacijn te vinden is. Ten tweden, als men op eenige Dorpen ofte kleyne Landt-Steeden woont, daer men licht verlegen is, om dat (soo daer waren) alsulcke Pharmacyns gemeenlick sleght versien zyn. Ten derden, als men ymant om Gods-wille helpen wil, ende geen middel hebben om de Pharmacijn te betalen. Doch mijn meeste oogmerck siet maer alleen op alle Jong-leer-gierige Gesellen, die haer by der Zee begeven willen, ende op alle die het voor lief ende aengenaem eenvoudighlick aen-nemen willen: Ende is 'er ymand die meer begeerde te weten van de Krachten eeniger Simplicien, die ick hier niet al te wijt-loopigh verhalen sal; den geene recommandere ick het kleen Herbarius, 't welck yder tot een groot behulp dienen sal, om tot meerder kenniss deser naer volgende Medicamenten te geraken, soo wel in 't lesen der Remedien, als in 't lesen der Simplicien, als yder (soo ick verhoop) die 't selvige met aendacht lesen wil, genoegh gewaer werden, ende onder vinden sal.

Uwer aller toe-genegen Vriend
JOHANNIS VERBRUGGE.

Catalogus ofte een Lyste der Medicamenten en Instrumenten, Die yder. Chirurgyn naer sijn wel-gevallen en tot sijn gebruyck kan uyt-kiesen, om sijn Medicamenten Kist te versien.

Opiata

Theriaca

Methridati.

Laudati Opiati.

Laxativa.

Confectionis Hamech.

Diaphruni solitivi.

Diap genici.

Elect. è succo Rosarum.

Extracti Catholici.

Pilularum Cochiarum.

Foliorum Senna.

Hermodactillorum.

Rad. Jalappa.

Rhabarbari.

Schamonii.

Guttae Gambae.

Mellita.

Mellis Rosarum.

Mellis Albi.

Diamori.

Conserv. & Rob.

Conserv. Rosarum.

Mivae Cidoniorum.

Rob. Acatiae.

Rob. Ribisiorum.

Aquae.

CArdui Benedict.

Plantaginis.

Spermantis Ranarum.

Vitae.

Cinamomi.

Olea.

ROsarum.

Camomillae.

Anethini.

Anisi.

Amigd. Amarum.

Hiperici.

Juniperi.

Taurini.

Terebenthinae.

Liliorum.

Mirtillorum.

Lini.

Papaveris.

Petrae.

Spicae.

Succini.

Sulphuris.

Vitroli.

Unguenta.

BAsilici.

Digestivi.

Apostulorum.

Egiptiaci.

Aureum.

Defensivi.

De althea compositi.

Albi camphurati.

Diapompholigso.

Nutriti.

Populei.

Emplastra.

DIachyli compositi.

Diapalmae.

Bethonicae.

De Mucilaginibus.

De Meliloto.

De Ramus cum Mercurio.

Oxicrocei.

Paracelsi.

Grisei.

De Minio.

Chymica.

ANtimonii praeparati.

Croci Martis.

Turpeti Mineralis.

Praecipitati Rubri.

Sublimati.

Caput mortui Vitrioli.

Aqua Fortis.

Lapidis prunele.

Florum sulphuris.

Ruptorii.

Volgen nu de Simplicien.

Radices.

ARistolochia Fubacca & Longae.

Chinae.

Salsae Parillae.

Zeodariae.

Gentianae.

Polipodii.

Quercini.
Glicerisae.
Iridis.

Herbae.

ABsinthii.
Agrimoniae.
Betonicae.
Bismalvae.
Cardui Benedicti.
Pirosae.
Foliorum.
Querce.
Salviae.
Scordii.
Calamenthi.
Vetronicae.
Fungus.

Flores.

CRoci Rosarum.
Rubrarum.
Sambuci.
Chamaemeli.
Meliloti.
Centaurii.
Hiperici.

Cortices, fructus &c.

Baccarum Lauri.
Cortinis granatorum.
Corticis lignis Guajaci.
Ligni Guajaci.
Colocinthidum.
Glandium.
Hordei mundani.
Sem Anisi.
Sem Foeniculi.
Et cumini.

Farinae.*ALtheae.**Consolidae.**Majoris.**Fabarum.**Hordei.**Foenugraeci.**Lini.**Lupinorum.***Pulveres.***ALuminis usti.**Ad disenteriam.**Ad Gonorrhoeam.**Restrinctivi.***Succi Condensari, gummi & Resinae.***ELemni.**Ammoniaci.**Galbani.**Mastiches.**Myrrhe.**Euphorbii.**Aloës.**Sarcocollae.**Rosinae.**Olibani.**Camphurae.**Sanguinis draconis.**Therebenthinae communis.**Et Venetae.**Cerae albae.**Et flavae.**Opii.**Tamarindi.***Mineralia & marina.***VIridis aeris aluminis crudi.*

Argenti vivi.
Boli armeni.
Cerussae.
Coralli Rubri.
Et albi.
Litargiri auri.
Lapidis calaminaris.
Minii.
Terrae sigillatae.
Tutiae praeparatae.
Sulphuris.
Vitrioli albi.

Animalia, eorumque partes.

CAntharridis.
Ax. porci.
Cornu cervi usti.
Oculorum cancri.
Spermatis ceti.
Mumiae.
Ovorum.

Die Chirurgicale Instrumenten.

Een Trepaen, met alle sijn toe-behooren.
Een Sage, met alle sijn toe-behooren.
Een Sny-tange.
Een Loot-schroef.
Een *Dilatorium*.
Verscheyden Koren-tangen en kloot-tangen.

Een *Cacheter*.

Setum Tange.

Tant-tangen.

Sack-koker gestoffeert.

Lancetten.

Scheeren en Scheermessen.

Spatels groot en klein.

Volgt nu ander vercheider Gereetschappen, ende eenige kleynigheden.

EEn partye out doeck,

EEn deel fijn werck

Groot en kleyne Spalken.

Groote en kleyne Stroy-armen.

Hayr-snoer-Lint.

Stringen zyde en garen.

Blasen Sponcien.

Vellen van root en Wit Leer.

Clistery-pypen.

Brieven met Spelden.

Een Mortierken.

Besloten Seefkens

Een Schaeltjen met wichten.

Een koper panneken.

Een *Decoctum* ketelken.

Een *Suppositori* Lepel.

Een Trechter.

Een dranck ende *infusi* Kroesken.

Maetjens van een heel en een half muddeken.

Een Salf-doosken.

Ventosen ofte Koppen.

Een kleene *siringe*.

Een gang-Becken.

Een Scheer-Becken.

Een Spiegeltjen.

Oli-Steentjes.

Wit en graeu Pampier.

Een Schryfboeck.

Een Hand-Boeck.

Battum P. Pigraeus

De Chirurgie van. *Ambr. Paré*.

Den kleynen Herbarius.

Ende soo voorts, na yders believen ende goet-dunken

Volgen nu de Krachten en gebruyk der MEDICAMENTEN, vervolgens beschreven.

Chirurgyns' Scheeps-Kist. Van de Opiaten.

Theriaca.

IS het voornaemste onder alle preservativen der Pest, sy is goet tegens veele sieecten, insonderheyt tegens beten of steecken van fenynige Dieren; Item voor vallende sieckte, bangigheyt op de Borst, ende tot vele andere passien des Lichaems, sy doet sweeten, &c. *aen dosis is j. dragm.* of anderhalf.

Methridaet.

Is meest van gelijke kracht als den *Theriaeck*; dan dat den *Theriaeck* wat heeter en machtiger is tegen het fenyn der Dieren. Het geneest alle pyne des hoofts uyt koude geschiedende, is goet tot een quade lucht ende beswymingen onder den Neuse gestreecken. Geneest de gebreken der darmen, ooren, kaecken, mont, &c. Is goet den genen die kucchen, bloet-spouwen, lam zyn: Item tegen beten der dolle honden, of fenynige Dieren in-gegeven ende op-geleyt; oock tegens de Koortse ende andere gebreecken meer, Sy doet sweeten ende slapen, *den dosis is j. dragm.* min of meer naer gelegentheydt.

Laudanum.

Is uytnemende goet om die onlydelicke pijn des buyck te stillen, als in de Colijck *Disenterium*, &c. Sy doet slapen, ende alle inwendige pyne stillende *den dosis is iij. a iijj. greyn.*

Van de Laxativen.***Confectio Hamech.***

Purgeert de Melancholie, en alle verbrande gal-achtige humeuren, sy verdryft allerley gebreeken des huyts, als schurft, krausel, hayrworm, lazerye, kancker; desgelijcx die van Venus fenyn besmet zyn, *den dosis is j. onss.*

Diaprunum Solutivum

Purgeert sterck die *Cholera*, ende stilt eenighsints den dorst, tempert het bloet, Purgeert de Lever, milt, ende alle heete koortsen. Sy geneest de *Ulceratien* der darmen: daerom isse dienstigh in Clisterien tot den *Disenterium* sijn *dosis is vj. dragm. oft j. once.*

Diaphenieum.

Purgeert alle rauwe vochtigheden der Mage, ende langduurige Koortsen, oock alle verbrande galle. Sy is seer goet tegens pyn der Colyck en darmen; soo in Clisterien als andersints, *den dosis is onc. j.*

Elect. de succo Rosarum.

Is goet om allerley heete Koortsen ende gal-achtige humeuren te purgeeren: desgelyks de pyne der *juncturen* ende allerley siekten uyt heete gal-achtige humeuren voorts komende, *den dosis in onc. sem.* met het *Decoctie van Fol. Senne oft vj. dragm.*

Extractum Catholicum.

Purgeert de al-gemeene humeuren onses Lichaems; Item de gebreecken der Lever, Milt, ende 't Hooft. Dese Pillen sijn seer goet van werckinge, *haer dosis is scrup. j. of dragm. sem.*

Pillen Cochiae.

Sy Purgeren die koude rauwe vochtigheden des hoofts ende darmen. Item de sinkende humeuren ende catharnen, *den dosis is dragm. j.*

Fol. Sennae.

Dese Bladeren werden op verscheyden manieren gebruyckt: als in weyckingen, poppen, pulvers, &c. Haer

gebruyck is 't Lichaem te suyveren, ende de milt te purgeren haer *dosis* is ongelijck in substantie is 't *j. dragm.* of *ij. dragm*; maer in Infusie oft weykinge is 't somtijds drie, vier, ses dragmen oft *j. onc.*

Hermodactillorum.

Purgeert allerley *Plegma*, ende 't vloeyende fleresijnig humeur, sy is bequaem om den Buyck weeck ende suyver te maecken, den *dosis* is in substantie *dragm. sem.* of in Infusie *dragm. iij.* min ende oock meer naer gelegentheyt.

Uytwendige gebruyckt, sijn sy maturerende ende extraherende

Rad. Jalappe.

Purgeert allerley *Phlegma*, waterige humeuren ende water-sught, haer *dosis* is in substantie *dragm. j.* oock wel min haer in Infusie is 't *dragm. ij.* oft meer naer gelegentheyt.

Rabarber.

Is een Wortel purgerende de *Cholera*, ende wert veel in een *disenterium* gebruyckt, om datse naer haer Purgative kraght altoos een astrictie na haer laet, sijn *dosis* is ongelijck in substantie en oft twee dragma; in infusie meer naer gelegentheit, want sy altoos meest met yet anders vermenght wert.

Schamonium.

De *Diagridium* purgeert de phlegmatiecke humeuren, sy is vehement in haer werckinge, ende maekt krimpinge des buyck, daerom wertse selden alleen ingegeven, den *dosis* is gemeenlijck x. a. xv. greyn.

Gutta Gemba.

Purgeert de phlegma, sy is goet tot watersucht ende waterige Lichamen. Sy doet braken, den *dosis* is *j. scrup.* of anderhalf.

Van de Honigh oft Mel.***Mel Rosarum.***

Uytwendigh gebruykt, is sy mundificerende ende conftererende dienstigh de *Ulceratien* des tant-vleesch ende roede, wert veel op de membrane der hersenen gebruyckt; inwendigh tot de water-achtigheyt der maegh in Juleppen, Aposemen ofte andersints.

Mel Communis.

Sy is heet ende droogh, heeft een suyverende ende rypende kracht.

Diamorum.

Is verkoelende ende suyverende, dienstig de *Ulceratien* des monts ende keele, &c.

Van de Conserven.***Conserv. Rosarum.***

Is conftererende, ende stoppende den loop des buycks met den *crocus martis* oft yet anders vermengt.

Carn. Cidoniorum.

Oft *Marmelade* is seer goet tegen den loop voor den eeten; ende goet tegen het overgeven naer den eeten gebruyckt. Sy versterckt de maeg ende verweckt eenigsints den smaek.

Rob. Acatiae.

Is verkoelende ende t'samen treckende: den buyck-loop ende Vrouwe-stonden stoppende.

Rob. Ribisiorum.

Het versterckt de mage, beneemt het overgeven der galle, ende verslaet den dorst.

Van de Wateren.

Aqua Cardui Benedicti.

Doet sweeten ende water maecken, dienstigh tot de borst, ende bequaem om yets daer mede in te geven als den *Theriaca*, &c.

Aqua Plantaginis.

Is stoppende, verkoelende ende suyverende, wert veel tot quade oogen ende injectien gebruyckt.

Aqua Spermatum Ranarum.

Sy is goet tot den *Erisipelas*, ende quade voort-kruypende seerigheid met wat Aluyns gemengt; insgelijcks tot een quade keel met wat *Lapis prunellae* gemengt; inwendigh werdse oock gebruyckt als men sich van binnen verseert heeft.

Aqua Cinamomi.

Is een *Cardiack* om het herte te verstercken, soo uytwendig om aen te riecken; als inwendig met den *Aqua Cardui Benedicti* ende *Theriaca*, oft met eenige *Aposemen* gemenght ende gebruyckt.

Aqua Vitae.

Is suyverende ende van bedervinge beschermende, daerom werdse veel in *gangrenen* en verrotte *Ulceratien* met den *Egyptiacum* gebruyckt.

Van de Olyen.***Oleum Rosarum.***

Is verkoelende ende versterckende, alle verswackte, geslagene, geslooten leden: ende die van eenig toe-koment quaet beschermende.

Oleum Camomillae.

Sy is resolverende ende pyn-stillende, sy is oock eenigsints versterckende, ende goet tot allerley passien der senuen.

Oleum Anethini.

Dese Olie is carminerende oft wind-breeckende, resolverende en de pyn-stillende.

Oleum Anisi.

Is seer wind-breeckende, daerom wertse veel tot allerley windigheden des buyckx &c. gebruyckt, *den dosis is gutt. iiij. a v.* met wat warme Wyn.

Oleum Amigd. Amarum.

Sy opent alle verstoptheden, versacht de senuen, en geneest de doofheyt ende pyn der ooren.

Oleum Hiperici.

Sy is verwarmende en 't samen-treckende, goet tot alle versche wonden: voornamelick der gewrichten ende Senuen.

Sy wert mede wel inwendigh gegeven als men sich van binnen verseert heeft, drie of vier druppelen met wat sap daer graeuw Erten of Ouwyven in gesoden zyn.

Oleum Juniperi.

Is seer goet tot alle kouden passien der senuen en gewrichten, Insgelijcx tot koude *Ulceratien* der beenen, ende voort-kruypende serigheydt.

Oleum Laurini.

Sy is vermorwende, ende de Senuachtige deelen eenighsints versterckende, insgelijcx resolverende, ende verwarmende.

Oleum Therebinthine.

Is een Balsem voor alle versche wonden, insonderheyt der senuen, sy is oock resolverende eenige groote *contusien*, insgelijcx die winterhanden ende winter-voeten hebben.

Oleum Liliorum.

Sy is resolverende ende maturerende de koude Apostemen, sy versaght die op-gekrompe senuen, en versoet den hoest.

Oleum Mirtillorum.

Sy is verkoelende ende astringerende, daerom werdse veel met den *Oleum Rosarum* gebruyckt, in *dislocatien* andersintts Sy belet mede het sweeren ende uytgangh des aers-darms, ende geneest de grauwe Kamer-ganck.

Oleum Lini.

Is goet tot alle passien der senuen, tot allerley verbrantheyt, wert mede in laxative Clisterien gebruyckt.

Oleum Papaveris.

Sy versoet de *Larynx*, sy verkoelt de hitte der koortsen, ende inflammatien der roede.

Oleum Petre.

Is seer droogende, verwarmende, deurdringende ende verteerende. Sy is goed tot vallende sieckte, draeyinge, koude pyn der senuen en juncturen.

Oleum Spicae.

Dese Olie is seer verwarmende ende resolverende, ende goet tot koude gicht.

Oleum Succini

Is goet tot de witte vloet oft *Gonorhea*, tot de pest, Graveel, &c. Item, tegens alle quade dampachtige opstyginge der herssenen.

Oleum Sulphuris.

Sy werdt inwendigh gebruyckt tot eenige gebreecken der Longen, Borst, Mage, &c. Drie of vier druppelen in eenigh nat, uytwendigh tot putrefactie ende *Ulceratien* des tantvlees, roede, &c. Item, onder wat *Oxicroceum* gesmolten, resolveert sy alle *oedemateuse* geswellen.

Oleum Vitrioli.

Dese Olie is seer corroderende of bytende, ende wederstaet geweldig allerley verrottinge ergens onder gemengt. Men gebruycktse oock veel inwendig, om die Aposemen oft Juleppen een serpachtige smaeck te geven, ende den dorst te verslaen, de *dosis* is soo veel druppelen naer yders goet duncken.

Van de Salven.***Unguentum Basilicum***

Oft *suppurativum* is een etter-maeckende of rijpende Salf dienstigh om eenige sweeren te helpen rijpen, desgelycks om eenigh geplettert vlees te doen separeren oft van een gescheyden.

Unguentum Digestif.

Is incarnerende ende digererende seer bequaem tot alle oude ende versche wonden.

Unguentum Apostolorum

Is goet om allerley oude, ongeneselijcke *Ulceratien* ende Fissels te suyveren, ende die fenijnige vochtigheden te verteeren.

Unguentum AEgyptiacum

Is mede goet tot oude *Ulceratien* ende Fistuls, sy neemt het sponcieus vleesch wegh, wederstaet de corruptien ende werdt veel in gescharificeerde grangrenen gebruyckt.

Unguentum Aureum

Is een carnerende ende conglutinerende allerley wonden ende *Ulceratien* met koude ongetempertheydt besmet.

Unguentum Defensivum.

Is repellerende, conforterende, ende resolverende eenige gefortseerde oft geslagen Leden, en die voor inflammatien oft eenigh ander ongeval beschermende.

Unguentum de Althea Compositum

Is vermorwende ende verwarmende, allerley verkrompe ende verkoude Leden.

Is seer verkoelende ende cicatricerende.

Unguentum Diampholigos

Is cicatriserende eenige *Ulceratien*: voornamelijck der scheenen, ende werdt in plaets van den *decicativum Rub.* gebruyckt

Unguentum Nutritum

Is een bequaem Liniment tot inflammatien, die om eenige wonden oft *Ulceratien* komt, om die te verkoelen.

Unguentum Populeum

Is mede verkoelende, en de pijn der speenen stillende. Item, in den slaep des hoofts gestreecken, verweckt den slaep.

Van de Plaesters.

Emplastrum Diaculum Compositum

Is seer artraherende, rijpende ende versachtende allerley Apostematien: daerom werdt dese plaester veel gebruyckt in een *Anthrax*, *Bubo*, *Parotis*, &c.

Emplastrum Diapalma

Is een repellerende ende cicatriserende plaester, goet tot allerley varsche Wonden. Dese plaester gedissolveert met wat Oly van Roosen ende Azijn dient, als een defensijf tot Kontusien ende inflammatien.

Emplastrum de Betonica

Is suyverende, dirigerende ende incarnerende: dienstigh in wonden met ontblootinge des beens.

Emplastrum de Musculaginibus

Is een versachtende, resolverende ende maturerende *Cerone*.

Emplastrum de Meliloto

Is verwarmende, pyn-stillende, resolverende, eensdeels attraherende oft naer hem treckende; dienstigh in penetrerende buyck-wonden, desgelijcx op winter-handen oft voeten.

Emplastrum de Ranis cum Marcurio

Is resolverende allerley waterachtige geswellen, is mede goet tot oude quaetaerdige *Ulceratien*, ende tot harde kanten.

Emplastrum de Oxicroceo

Sy vermorwet seere allerley hardigheyt, ende knobbels, sy is goet op eenige gebroocken beenen als' er eenige voor by sijn, insgelijcx tot het scheursel der Navel, *Scrotum*, &c.

Emplastrum Paracelsi

Sy is resolverende ende versachtende, mede goet tot allerley wonden ende *Ulceratien*.

Emplastrum Grisei

Is consoliderende ende cicatriserende alle oude *Ulceratien*.

Emplastrum de Minio

Is verdroogende, ende meest in alle wonden ende *Ulceratien*.

Van de Chimice Medicamenten.***Antimonium Praeparati***

Purgeert geweldig, doet over-geven, is de Mage schadelick, ende voornamelick die galachtig van naturen sijn, den *Dosis is iiij. v. a vj greyn* in infusie of weyckinge.

De maniere als ick die altoos Scheep gebruyckt hebbe, is dese.

Resp. *Antimonium praeparati* gepulveert *dragm. sem.* Witten Franschen Wijn een kanne ruym, dit liet ick soo in een flessche staen weycken tot myn gebruyck, den *dosis* was een half muddeken: waer op ick haer een uer of ander-half daer na warm vet boter-bier

liet-drincken.

Corcus Martis

Stopt geweldig den Loop des Buycks, met *Conservum Rosarum* of andersints in-gegeven, sy is mede goet in een *Gonorhea*, ende onmatigh vloeyen der Menstruen: Item, bloeden der neuse, ende soo voorts, den *dosis is dragm. sem.* min of meer, ende wert best met *Carnis Cidoniorum*, of *Farina Consolidae Majoris*, of *Rob. Acatia*, &c. ingegeven.

Turbith Minerael

Is goet om het *Morbum*, ende quaet-aerdige *Ulceratien* te genesen; want sy het quylen provoceert, den *dosis is vj. a. vij. greyn*, met wat *Theriaeck* of *Conservum Rosarum* in-gegeven.

Praecipitaet

Is seer mundificerende, ende het over-tolligh vleesch der *Ulceratien* corroderende, sy is mede bloetstelpende

sy word mede inwendig gebruickt in de cure van 't Morbum: *Carolum Battum* fol. 214. *den dosis is* iiij. a vj. *greyn*.

Sublimaet

Heeft een stercke corroderende kracht, is seer vergiftigh, ende in water gesoden, is goet tot veelderley oude *Ulceratien*.

Caput Mortum

Is een Pulver het bloeden restringerende.

Aqua Fortis.

Is seer corroderende, ende onder wat wijns gemengt, is seer goet tot allerley *caries*.

Lapis Prunellae

Heeft een repellerende ende verkoelende kracht, werd veel tot inflammatie der keele gebruykt, ende somtijts in Aposemen om te verkoelen.

Florum Sulphuris

Is een presertif ende curatif tot de Peste, doet zweeten, is goet tot allerley gebreken der Longe ende koortse *den dosis is. dragm. j.*

Ruptoria

Is om de huyt en het vleesch met een *Escaar*, oft swarte korst door-eten: dienstigh om Fontanellen oft eenige andere openingen te maken naer eysch der saecken.

Volght nu de simpele Medicamenten of droogen; ende eerst van de Wortelen.

Aristolochia Fabacea

Is heet en droog, dienstigh tot de gebreken der keele, speenen, kramp, schurft, &c. Item, met wat wijns ingenomen, is goet tegens vergift; doet water lossen, ende die stonden voort-komen.

Aristolochia Longae

Mede heet en droog, is incarnerende en mundificerende, dect die bloote beenders met vleys; werdt mede in wont-drancken gebruyckt.

Radicis Chinae

Is een sonderlinge remedie tot de teeringen, Pocken, Flerecijn, quade *Ulceratien* in *Decocten* oft andersints gebruyckt.

Salsa Parillia

Werd veel gebruyckt in de cure der Pocken, Item, tot de water-sucht, milt-sucht, Catharren, quade *Ulceratien*, &c.

Zedoaria

Heet en droogh, seer goet tot allerley vergift ende fenyn: is een preservatif tegens de. Pest Item verdrijft de wormen en eenige verborgene winden, sy stopt den bloetganck en het braken.

Gentiana

Is mede heet en droogh. heeft een naer hem treckende, resolverende en verterende kracht, sy is seer goet den geenene die eenigh fenyn in □t lijf hebben oft van fenijnige dieren gebeten sijn, insgelijcx tot fenijnige *Ulceratien*.

Polipodium Quercini.

Sy is droogende van aert en die Melancholie purgerende, sy suyvert □t bloet verdrijft de schurft, en werdt in veelderley *Decocten* en wond drancken gebesicht.

Glicerisae.

Is getempert van aart met bequame vochtigheydt, dienstigh tot een rauwe borst, en wert in allerley *Decocten* gebesigt om den smaeck te formeeren.

Irias

Heet en droogh is resolverende mundificerende en incarnerende: wert veel in de Pulvers gebruyckt alwaer der ontblotinge des beens is, als mede tot de kramp op de partye gebonden sijnde.

Van de Kruyden.

Absinthium

Is heet en droog, resolverende, astringerende ende de putrefactie belettende: sy werdt veel in *cataplasma* tot

gangrenen gebruyckt, soo doodet de wormen, en versterckt de mage.

Agrimonia

Heeft een astringerende, oft □t samen treckende kracht; is dienstigh tot inwendige sweeren, bloet-pissen, *disenterium*: uytwendigh is sy goet tot Kancker, beten van fynijnige dieren, &c.

Arthemisia

Is verdroogende, verwarmende en t'samen-treckende, dienstigh om de Vrouwen stonden te verweken, water lossen, en is als een tegengift tegens den *Opium*.

Betonica

Is heet en droog, dienstigh in hooft-wonden, oogen en beten van eenige quade dieren. Dit Kruyt gedrooght en gepulveert met wat Wyn oft Meede in gedroncken is goet tot *Paralisi* en water-sucht.

Bismalva

Is lijnigh en vochtigh van aert, met een pynstillende versachtende en rypende kracht, werdt veel in maturerende cataplasmen gebruyckt. Sy sijn mede goet tegen beten van quade vliegen en spinne-koppen.

Cardus Benedictus

Warm en droogh, alle inwendige *Ulceratien* dienstig, ende voornamelick der Longe, doet mede sweeten en water-maken. Dit kruyt gedrooght en gepulveert met wat honingh ingenomen, is goet tegen een benaude borst ende teeringe.

Pirola

Is verdroogende en verkoelende met astrictie, dient om het inwendig bloeden te beletten, en wert veel in wond-drancken gebesight.

Folia Querci

Sijn astringerende en verdroogende, stelt het onmatig vloeyen der Vrouwen, insgelicx is □t goet tot bloet-pissen en rooden loop: in Wyn gesoden, oft in clisterien gebruyckt.

Salvia.

Is heet en droogh heeft een □t samen-treckend en versterckende kracht, dienstigh tot alle koude vallingen der keele desgelicks tot den *Epilepsia Paralisie, &c.*

Schordium

Is heet en droogh resolverende en putrafactie seer tegenstaende: daerom sy veel in cataplasmen tot gangrenen gebruyckt werd.

Calamentum

Is heet en droogh, en heeft een resolverende, attraherende, en verquickende kracht: daerom sy oock veel in fomentatien, of in cataplasmen tot quade inflammatien en gangrenen gebruyckt werd als het voorschreve.

Venorica

Is Matelick warm en droogh werd veel in *Decocten* gebesight, tot bloedige wonden, of oude seeren. Dit kruyt gedrooght en gepoedert een dragma of twee, met wat *Theriaca*, is goet tot Pestige koortsen.

Fungus

Oft *Bovist*, is seer goet om eenige bloedende ader of arterie te stelpen, oft eenige andere fluxie des bloedts, alleen gebruyckt oft met wat *alumen ustum*.

Van de Bloemen***Crocus***

Heet en droogh, heeft een resolverende, maturerende, digestive, pyn-stillende kracht, is mede hertsterckende, ende □t fenyn wederstaende.

Rosarum Rubrarum

Heeft een getemperedde koude en drooghte; met *astictie* en *corroboratie*, daerom werden sy in veelderley saken gebruyckt: als in *fomentatien*, *cataplasmen*, *gargarismen*, &c.

Sambuci

Sijn heet en droog, hebbende een resolverende met

eenige astrictie, en water-af dryvende kracht, werden veel in *oedemateuse* gebreecken gebruyckt.

Camomillae

Heet en droogh, is resolverende en verteerende, met eenige confortatie. Het *Decoctum* hier van met Anys en Saffraen, stilt allerley pyne des buycks, en doet slapen.

Meliloei

Heet en droogh, is digererende en resolverende, met stillinge met pyne.

Centaury

Heet en droogh is mundificerende concoliderende, en versachtende de hardigheyt der *Ulceratien*, wert veel in *Injectien* en *Lavamenten* tot oude *Ulceratien*, of *Fistels* gebruyckt, ingenomen syn goet tot de Geel-sucht, ende Wormen.

Hiperiti

Heet en droogh is resolveerende en mundificerende, desgelicks water af-dryvende, en de Wormen doodende.

Van de Basten, Vruchten en Zaden.

Baccarum Lauri

Heet en droogh, resolverende en versterckende: als mense met wat sout en salie gebruyckt, soo verstercktse de *Juncturen*.

Cortix Granatorum

Syn astringerende en stoppende, sy werden veel in een *Gonorheam*, *Disenterium*, *Gargarismen*, &c. gebesight.

Cortex Legni Gujaci

Dese schorssende sijn meerder droogende en doordringende dan het hout selfs; dan hebben anders eenderley kracht.

Lignum Guajaci

Heet en droogh zyn kracht is verdunnende, door-snijdende af-vavende, resolverende, versterckende, water

af-dryvende, en voornamelyck te doen sweeten. Sy is goet voor de koude ongetempertheyt des ingewants, ende wert veel in *Decocten* gebruyckt, om allerley Pocken en Lempen te genesen: Item, water-sucht, milt-sucht, desgelijcks alle quade ongeneeslijke *Ulceratien* der scheenen. Het beste hout is, dat op de tonge wat bytende is.

Colocinthidis.

Heet en droogh purgeert met groot geweld, alle gal-achtige slijmige vochtigheden, *den dosis is van vj. tot xv. greyn*, maer werd seldom alleen gebruyckt. Den *coloquint* in Honigh en Azyn gekooct, stilt de tant-pyn; en Olie gekooct het tuyten en pijn der ooren, oft daer wat Aloë by gedaen, en een Plaester af gemaect om op den Navel te leggen, doodt de Wormen.

Granorum Juniperi.

Heet en droog consoliderende en op gloeyende koolen gebrand, dienen tot een quade lucht, is goet tot de pyne van *Sciatica*, ende alle andere koude sinckingen.

Glandium.

Sijn matig kout en droogh, astringerende en consoliderende.

Hordeum Mundati.

Is kout en droogh, voedende en eenigsints pijn-stillende, wort meest in *Decocten* oft *Aposemen* gebruyckt voor krancke personen.

Semen Anisi.

Is heet en droog, carminerende ende resolverende.

Semen Faeneculi.

Is niet soo heet als den Annijs, maer werden veel t□ samen gebesigt. Sy is eenighsints versterckende, en af-jagende.

Semen Cumini

Heet en droog, resolverende, en verterende alle koude vochtige humeuren, sy verdryft alle winden en krimpige des buyks. Sy is mede goet tot een raeuwe verkoude borst.

Van de Meelen***Farina Altheae***

Is maturerende, versachtende, en pyn-stillende: in eenige *Cataplasmen* oft andersints

Farnia Consolidae Majoris

Is consoliderende, ende pyn-stillende, is uytnemende goet in een *Disenterium*, tot gescheurtheyt, bloet-spouwen, *Gonorhea &c.*

Farina Fabarum

Is verdroogende en resolverende, ende werdt veel in resolverende *cataplasmen* gebruyckt.

Farina Hordei

Kout ende droogh, resolverende, ende pijn-stillende, werdt oock wel in *cataplasmen* gebruyckt om te matureren.

Farina Foenugraeci

Is heet ende droogh, maturerende ende resolverende, werdt meest in *oedemateuse* geswellen gebruyckt.

Farina Lini

Is middel-matigh vochtigh ende lijmigh; is maturerende pyn-stillende.

Farina Lupinorum

Heet ende droogh, is resolverende ende verteerende eenigh geronne bloet tusschen vel ende vleys, wert oock veel in *cataplasmen* tot *gangrenen* gebruyckt.

Van de Pulvers.

Aluminis Usti

Is verdroogende, cicatriserende, bloet stelpende, ende □t over-tolligh vleesch wech-nemende.

Ad Disenteriam

Is een poejer om □t root Melisoen, oft eenigh ander

buyck-loop te stoppen *den dosis* verscheyden *dragm. j.* of meer onder eenigh
Conservie of nat gemengt

Ad Gonorheam

Is een pulver tot den druypert, *den dosis is dragm. j.* met wat *Therebenthijns* oft
eenigh nat ingegeven.

Restaurativi

Is een Poeyer om □t bloeden te stelpen, onder wat wit van een Eye, oft onder wat
Therebenthijns gemengt, ende soo op stupaden oft op een stucxken van een blaes
gestreecken: ende soo naer behooren gebruyckt.

Die geene die dese drie voorschreve Poeders onbekent sijn, mogen haer *discriptien*
lesen hier achter in □t verhalen van de maniere hoe yder *Composita* gemaect werd.

Van de Gommen ende Sappen.

Fummi Flemni

Is heet ende droogh, incarnerende.

Ammoniaci

Heet ende droog, is resolverende, atraherende, ende vermorwende; inwendigh
gebruyckt suyvertse den buyck.

Galbani

Heet ende droog, is attraherende, versachtende, ende maturerende, is mede goet voor
die geen die van binnen gequetst zyn. Item, tegens fenyn ende vergift: men segt, dat
haren roock □t-fenijn uyt den huyse jaegt.

Mastiches

Heet ende droogh, is incarnerende, confterende de senuachtige deelen, ende *putuuta*
uyt het hooft suyverende.

Myrrhae

Heet ende droogh, incarnerende, mundificerende ende de putrefactie belettende.

Euphorbi

Is heet ende droogh tot in den vierden graet, sy heeft

een af-vegende ende suyverende kracht, ende purgeert alle waterachtige humeuren, *den dosis is van iiij. tot xij. greyn*, maer is seer vehement in sijn werck. Syn Oyle is goet in alle Senuachtige partyen; Item gepulvert ende met *Oleum Laurini* gemenght; is seer goet tot schurft: ende in Azyn geweyckt, neemt wegh alle vlekken ende schelferen des Aengesichts.

Aloës

Is heet en droogh, en wert uytwendigh ende inwendigh gebruyckt; uytwendigh is sy incarnerende, mundificerende ende de putrefactie belettende, daerom werdse veel met den Mirrhe in *injectien* ende lavamenten gebruyckt; inwendigh is sijn kracht de mage te versterken, ende de Cholera te purgeren, *den dosis is j. dragm.*

Sarcocollae

Is heet ende droogh, sonder scherpigheyt of bytinge, met een conglutinerende ende mundificerende kragt: is seer dienstigh in de gebreken ende wonden der oogen.

Refinae

Is heet ende droogh, ende werd veel in Salven gedaen, om de *Ulceratien* te verwarmen ende te suyveren.

Olibani

Heet ende droogh, is incarnerende ende tamelijck suyverende.

Camphorae

□t Werdt voor koudt ende droogh gehouden, ende heeft een discutierende ende verspreyende kracht, werd oock veel in Salven gedaen die verkoelende zyn.

Sanguis Draconis

Is getempert in hitte ende koude, met den drooghte ende astrictie heeft een treffelicke consoliderende kragt, ende werdt oock veel in den *Disenterium* ende in stulp-poeders gebruyckt.

Therebenthina Communis

Is middel-matigh warm ende droogh, sy heeft een incarnerende ende versterckende kracht, ende een ey-

genschap om inwendige geulcereerde leden te suiveren; insonderheyt der Nieren, sy doet water maken, belet de putrefactie, en sy is een Balsem tot senuachtige partyen.

Therebenthina Venetae

Sy heeft oock wel de selfde eygenscgap als den gemeenen: maer sy dient beter om inwendigh te gebruycken.

Cera Flava, & Alba

Het is wat getempert, diende om die Salven een consistentie te geven; maer het witte Was is suyperder en meer verkoelende, dienstiger tot witte Salven.

Optium

□t Wordt geboden voor kout ende droogh tot in den vierden graet, met een pyn stillende ende verdorvende kracht, ende wert veel tot de pyne der spenen gebruyckt onder wat *Popoleums* gemenght, ende in andere occasien meer, maer dient seer voorsichtigh gebruyckt te werden.

Tamborijn

Is seer verkoelende, laxerende ende den dorst verslaende, ende werdt veel in *Decocten* gebruyckt.

Van de Metalen, ende Zee-gewassen.

Aerugo oft Viridis Aeris

Heet ende droogh, stiptyck corrosivigh alle vuyle *Ulceratien* suiverende, ende het overtollig vlees wegh-nemende.

Alumen Crudi.

Heet ende droog, is astringerende, ende repellerende, ende met *Aqua Plantaginis* gesoden, is goedt tot veelderley *Ulceratien*.

Argentum Vivum

Sommige seggen dat hy heet is, andere dat sy kout is; de gene die meynen dat sy heet is, steunen op de autoriteyt *Galen*i, daer hy seght datse heet is, corrosivig ende

van een dunne substantie. Voorts seggen sy, wat zyn Operatie aengaet, is maer al te baerblijckelijck datse van een dunne substantie is, om dat sy haestelick alle de Conduyten des Lichaems doordringht, sy is oock soo mobijl en soo licht, dat by soo verre men yemandt de planten der voeten mede bestrijckt, het stracx de tonge, ende andere deelen des mondts sal doen wellen, uytwijsende de dagelijksche ervarentheyt, hy resolveert ende atteneert de alderhartste ende *schirreuse* tumeuren, sy verweckt den sweet, den vloet des monts ende buycks, &c. Ten anderen, al wat van den *Mercurio* gemaect werdt verwermt oogen-schijnlick, al den *Sublimaet*, *Precipitaet* ende *Cinabrium*, boven dien geneest sy de Pocken, welck een koude sieckte is, soo moet sy nootsaeckelick dan warm zyn, want *contraria contrariis curantur*.

Die nu seggen dat sy kout is; seggen dat sijn stoffe een waterachtige substantie is in de holligheden der aderen besloten, alwaer het door de koude komt te verdicken ende t' samen te rennen. By soo verre nu 't seggen der *Philosophen* werachtigh is, dat alle dingen der nature zyns beginsels behoud, ende 't beginsel van den *Argentum Vivum* is koudt, ergo soo volgt dat sy kout is. Ten anderen, sy is seer swaer, genoeghsaem bewysen dat het Element des waters hier-in de over-hant heeft; Sy is doodt vyand van het vyer, ende en kander geensints by komen. Eyndelijck alle zyne Accidenten dien sy veroorsaekt, zyn koudt, seker bewys sijner koude, als daer is *Apoplexie*, *Paralisie*, bevingen, draeyingen, doofheyt, swaermoedigheyt, bleyck aensicht, &c. Waer uyt wy besluyten dat sy kout is, dat zy om hooge naer het hooft klimt, en geschiedt niet door sijn lichtigheyt, maer door een verborgene *antipatie* en vyandtschap? het is een bysonderen vyandt der herssenen, ende alle siekten dien sy voortbrengt sijn gebreecken der selver. Sy verweckt het sweeten *peraccidens* door sijn uytnemende subtijlheyt, sy en

purgeert niet door zijn temperament, maer door een verborgene qualiteyt, gelijk sy oock de Pocken niet en geneest door zyn hitte ofte koude, maer door zijn eygenschap.

Wat nu de *Precipitaet*, *Sublimaet*, en *Cinabrium* aengaet, sy zyn heet by geval en toedoeninge, om datse 't selvige krijgen door brandinge en menginge van heete dingen, als van een Solpher, Brandewijn, sterck Water, &c. Zijn kracht nu en werckinge is altoos resolverende, en van een subtijle substantie, het is een vyant van alle ongedierte en Crauwagie in eenige Salven oft andersints gemenght. Het heeft een sonderlinge en verborgene eygenschap in de cure der Pocken, uytwijsende de dagelijksche ervarentheyt. Item tegens quaetaerdige *Ulceratien*, roven, seeren, ende alle *viseuse* en harde geswellen, &c.

Bolus Armenius.

Is koudt en droogh, het bloeden restringerende, ende die inflammationen repellerende.

Cerussa.

Kout ende droogh, dienstigh om op te droogen ende te verkoelen.

Corallum Rubrum & Album

Het wit Corael is meerder verkoelende dan het rood, sy zyn beyde hert sterckende en astringerende allerley bloet-gangen, bloet-spouwen, *Mestrunen*, &c. Is mede goet tot een swacke mage, tegens fenyn, kramp, water-sucht, &c.

Litargirium Auri

Is kout en droogh, repellerende en eenighsints resolverende, seer dienstigh in *Linimenten* tot heete inflammationen ontrent eenig *Ulceratien* oft andersints.

Lapis Calaminaris

Is astringerende, cicatriserende en verdroogende de vochtigheyt der *Ulceratien*, en voornamelick der scheenen.

Minio

Kout ende droogh, dienstigh om quade *Ulceratie* op te droogen.

Terra Sigillatae

Kout en droogh, consoliderende en restringerende, soo wel uytwendigh als inwendigh gebruyckt.

Tutia Preparatae

Kout ende droogh, is incarnerende en verdroogende, seer dienstigh tot de *Ulceratien* der oogen, roede, kancker, &c.

Sulphuris

Is heet en droogh attraherende ende indicerende, seer dienstigh tot alderley krausel ende schurftigheyt.

Vitriolum

Is heet ende droogh tot in den vierden graet, corroderende, astringerende, en verdroogende.

Van de Dieren.***Cantharridis***

Is heet en droogh, en heeft een brandende en bleyn-maeckende kragt, inwendigh werdense nu selden gebruyckt.

Axungia Porci

Is emollierende maturerende die koude Apostemen, in Cataplasmen of andersints gedaen.

Cornu cervi Usti

Is stoppende, hart sterckende in 't fenijn tegen-staende.

Oculum Cancrī

Purgeert alle waterige humeuren, doet water-maken, en goet den geenen die sich van binnen verseert hebben met vallen of andersints, *den dosis is 40 a 50 greyn*. Item in den Azyn gedissolveert, dient tot een *Emulsio* in een *Gonorheam*.

Spermateci.

Is goet als men van hooge gevallen heeft, ende geronnen bloet in 't lijf heeft: ingegeven, ofte men maeckt een Pulver op dusdanige wyse daer toe.

Recipe. Rabarbari. Oculorum cancri, Spermaceti ana dragm. j.

Terrae Sigillatae, Mumiae ana dragm. sem.

Boli Armeni dragm. ij. Fiat pulvis subtilis.

Den *dosis* hier van is *dragm. j.* met eenigh nat ingegeven voorts dient den Patient op staen-devoet geophlegbotomeert te werden, ende soo voort warm te bedde geleyt werden.

Mumea.

Is heet en droogh, incarnerende en cicatriserende, en werd meest inwendigh gebruyckt, als men van hoge gevallen heeft.

Ovorum.

De Doyers zyn digestijf en pyn-stillende; digestijf als mense onder wat *Therebenthyns* menght; pijn-stillende in eenige pappen gemenght van *Farina Hordei* oft kruymen van broot, met wat Safferaens *Oleum Rosarum*. Het witte is repellerende en verkoelende onder wat water geklopt, dient tot inflammationen der oogen, &c. Maer werdt meest gebruyckt om de stulp-poeders onder een te mengen, in eenige bloedende wonden.

Dit is wat aengaet de krachten der Medicamenten deser Lijste ofte Catalogus: Volgt nu de Ingredienten waer van de composita gemaect werden.

GUido segt uyt de autoriteyt *Galen*i fol. 414. dat het niet mogelick is een Medicament wel te maecken, noch een gemaecte wel te gebruycken, eer men de krachten van de simpele wel kent; welcke simpele, mitsgaders hare krachten, voor soo veel als 'er in een Chirurgijns Kiste van nooden zyn, hier vooren genoeg verhaelt staen Soo kan men oock geen compositie van deegh noch met

goet fundament in 't werck stellen, als sijne ingredienten ons bekend zijn, als ick hier in de voor-reden gesegt hebbe. Soo hebbe ick dan tot dien eynde, alle de discriptien van dese tegenwoordige Lijste alhier willen bekend maken: op dat yder goet rationael Chyrurgijn, daer op sijn speculatie magh hebben, en sijne sinnen scherpen. De namen der Ingredienten hebbe ick alhier in 't Latijn geset, om datse alsoo door geheel Nederlant gebruyckelickst en best bekend zyn, en oock om niet te dwaelen in die verscheydentheyt der namen; om dat dickmael een simpel, hier anders in Zelandt als in Hollandt genaemt werdt oock anders in Vlaenderen als in Vrieslant, en soo voort, daerom sal ick liever de *Methode* der Oude volgen, in 't Namen der Medicamenten, namelick in de Latijnsche Tale, en beschrijven die naer het vervolgh onser Lijste ofte Catalogus, als volgt: eerst van de *Opiaten*, daer van de *Laxativen*, *Conserven*, en soo voort.

De maniere hoe alle de Composita (hier voren vermelt) gemaect werden, achtervolgende de Catalogus, en eerst van den Theriaca.

Van den Theriaca Andremachi.

Recipe. Trociscorum Scilliticorum xlvij. dragm.

Trociscorum Theriacorum, Piperis longi.

Opii, Magnatis Hedichory an. xxiv, dragm.

Folior. Rosarum Siccarum, Iridis, Cianeae,

Glicerisae, Sem. Buniadis, Scordii, Olum Gariophyllor. Cinamomi. Agarici ana xij. drag.

Mirrhae, Croci, Costi, Cassiae Lignae, Nardi Indicae, Schenanti, Thuris Electi, Piperi candidi & Nigri, Foliar. & Flor. Dictamni.

Marrubii Rabarbari, Staechadis, Sem. Petroselini, Calaminthi Montani, Lachrimae Therebenthinae, Zingiberis, guinque Folii. an. vj. dragm.

Polii, Chamepityos, Stiracis calamitae Electae, Amomi, Nardi Celticae, Terrae Sigillatae Verae, Phu Pontici,

Chamedrios Verae, Macis, Chalcitidis Tostae, Rad. Gentianae, Anisie, Succ
Hipocidistis, Carpobalsami, Gum Splendidi, Sem. Foeniculi, Cardamomi Minoris,
Seselios Tennis, Lachrimae Nigrae Spinae, Talspios, Hiperici, Amnios, Sagapeni.
 an. iiij. drag.

Castorei, Aristolochie Tenuis, Sem Dauci, Bituminis, Opopanacis, centauri Minoris,
Galbani Recent. & Puri an. ij. drag.

Alle dese dingen werden t'samen gebonden, ende onder een gemenght met Wyn en welgeschuymden Honigh.

Van de Methredaet Andromachi.

Recipe. Glicerise vij. drag. *Op*ii iv. drag. *Castor*ii vj. drag. *Polii Costi, Seselios* an. v. drag.

*Nardi Spice & Thuris Succ*i *Hipocistidis, Scordii* an. vj. dragm.

Calami Aromatici ij. drag. *Macis.* iv. drag *Gallii* v. drag.

Croci & Cinamomi an. vij. drag. *Stiracis Optime* v. drag.

Zingiberis vij. drag. *Phu Pontici* ij. drag. *Sem. Petroselini. Foeniculi* an. iv. dragm.

Nardi Gallice & Indice an. iij. dragm.

Hiperici & Acatie an. ij. drag.

Gentiane iv. drag. *Anisi.* iij. dragm. *Thalipios* vj. drag.

Mei Athamantici iv. drag. *Rosarum, Siccarum, Cardamomi* an. iv. drag.

Gum, Arabici ij. drag. *Squinanthi, Opopanacis, Opobalsami, Therebenthine* an. vj. drag.

Galbani vij. dragm. *Scini Veri* ij. drag.

Alle dese dingen werden meden onder den anderen gemengt, en t'samen gebonden met den suyversten Wyn, ende wel geschuymden Honigh.

Van den Laudanum Opiatum.

Recipe. Specierum diambre completarum ij. onc.

Opii thebaici vj. drag. *Mumiae. dragma semi.*
Succi biocosiani j. onc.
Coralli rubr. prep. succini albi prep. an. ij. scrup.
Crocij. scrup. Mosci orientali xv. greyn.
Ambraeverae xij. greyn.

Dit werdt t'samen met den aldersuyversten Brandewyn te weycke gestelt, ende naer de konste uytgetrocken.

Van de gemenghde Laxativen, en waer van sy gemaectt werden, Als eerst.

Van den confectio Hamech.

Recipe. Mirobalanor Flavar. iiij. onc.
Rabarbari, Epithemi an. ij. onc.
Agarici, colocinthidis, polipodiis quorcini an. xvij. dragm.
Absinthii, thimi, fennae an. j. onc. Violar vj. dragm.

Dese dingen werden geweyckt en gesoden in water Q. S. daer naer gecoleert: by de colature doende; *Mellis de spumati libra j. semi.*
Mannae ij. onc. Cassiae, tamarindi, schamoni an. onc. j. semi.

Ende werden soo voorts op een kleen vierken gesoden tot haer consistentie.

Van den Diaprunum Solutivum.

Recipe. Pulpae prunorum damascenum electi j. lib.
Saccariclarificati ij. lib.
Pulpaetamarindi, cassiae an. j. onc.

Dese dingen werden op 't vyer geset, ende dan dese naevolgende Poeders in gemenght; Pulveriseert.

Santali albi & rubri, spodii, Rabarbari, cinamomi ana iiij. drag.
Rosarum Violarum, semen portulacae, scariolae, Berberis, succiglicerisae,
tragacanthi, an. ij. drag.
Sem. cucurbitae, cucumeris, citrulii, melenis an. j. drag.

Daer naer werdt het van 't vyer geset, ende men roerter

onder *scamoniae* ij. *onc.* en werdt soo bewaert in Potten.

Van den Diaphenicum.

R. Dactillorum Eucleator ij. *onc.* en ij. *scrup.* die drie dagen in Azyn geweyckt zyn.
Penidiarum j. *onc.* j. *scrup.* *Amigdalarum dulc* v. *dra.*
Turbinth v. *drag.* *scrup.* ij. *semi.* *Diagridii* ij. *drag.*
Xingiberis, *Piberi longi*, *Foliorum Ruthae*, *cinamomi*, *macis*, *ligni aloes anisi*
Feniculi, *Dauci*, *Galangae* an. xxv. *greyn.*

Wel-geschuymde Honingh j *lib.* iij. *onc.* vj. *drag.*
F. S. A.

Van den Elect. de Succo Rosarum.

R. Succu rosarum rubrarum saccari albissimi an. j. *libra*, iij. *onc.*
Diagridii j. *onc.* iij. *drag.*
Santali albi, *rubri* & *citrini* an vj. *drag.*
Spody de Ebore iij. *drag.* *Campbrae* j. *scrup.*
F. S. A.

Van den Extractum Catholicum.

R. Pulpae colocinthidis viij. *onc.*
Agarici Optimi Elleboris Nigri an. iij. *onc.*
Schamoniae purae iij. *onc.*
Aloes optimi ix. *onc.*

Alle dese dingen werden t' samen in den Brandewyn geweyckt, en soo uyt getrocken, dan stijf door gedaen en tot een consistentie gemaect naer de konst.

Van de Pillen Cochiae.

R. Specierum hier al pierae rhasis x. *drag.*
Colocinthidis. iij *drag.* j. *scrup* *Schamoniae* *drag* ij. *sem.*
Thurbith, *Stechadis* an. v. *drag*

Dit wert tot een *Masse* gebracht met den *Sirup de Staechade* q. s.

Van de Honingh ende Conserven.***Van den Mel Rosarum.***

R. *Rosarum Rubrarum* ij. lib. die naulijcks open zyn
 Wel-geschuymden Honingh vj. lib.

Dit werd met sacht vyer gekooct, en dan door gedaen naer behooren.

Van den Diamorum.

R. *Succi Diamorum Purificati* lib. sem.
Succi Mororum Rubi lib. j.
Mellis Optimi iiij. onc.

Dit werdt t'samen gekooct tot een consistentie van een Syroop.

Van den Conserv. Rosarum Rub.

R. *Rosarum Rubrarum*, die werden gestooten in een steene Mortier, ende tot yder pont Roosen wert twee pont Suycker gedaen.

Van de Carnis Cidoniorum.

R. *Succi cidoniorum depurati* xij. lib.

Dit werdt op de helft gekooct, ende daer naer by-gietende vyf pont ouden suyveren Wyn, ende drie pont Suycker, en dat soo naer de konst gekooct.

Men maectse mede wel op een lichter ende onkostelycker wyse.

Van den Rob. Acatia.

R. *Succi Acatiae* ij. lib. *saccare despumati* ij. lib.
 F. S. A.

Van den Rob. Ribisiorum.

R. *Succi Ribes* iiij. lib. *slecari Optimi* ij. lib.

F. S. A.

Van de Wateren ende Melen.

Dese wateren noch *Farinen* hebben geen *Composita*, om datse werden Gedistilleert ende de *Farinen* gestooten,

yder van dat simpel waer sy naer genaemt werden, als den *Aqua Plantiginis* van Weeg-bree: ende den *Farina Consilida* van Wal of Smeer-wortels, ende soo van de andere.

Van den Alumen Ustum.

Recipe. Alumen Crudi q. sem.

Dit werdt gebrant op een heete schoppe, oft in gloeyende Buskoolen, tot het als wit licht schuym werdt.

Van den Pulv. ad Disenteriam.

Recipe. Rabarbari optimi. j. lib.

Sanguis Draconis lib. sem.

F. P.

Van den Pulv. ad Gonorrhoeam.

Recipe. Farine Lini libra j. sem. Glandy ij. lib. iiij. onc.

Nuvis Muscati vj, onc.

Gum. Tragacanthi, Masticis, Boli Armeni ana onc. iiij. sem.

Sem. Lactucae, Agnicasti an. iij. onc.

Gorticis Granatorum ix. onc.

F. P.

Van den Pulv. Restaurativi.

Recipe. Aloes, Mirrhæ, Masticis, sang. Draconis an. onc. j. sem.

Terræ. sigillatæ, sarcocollæ, Gipsy, Olibani ana iij. onc.

Calvis Vivæ vj. onc.

Boli Armeni ij. lib.

Praecipitati libra. j. sem.

Croci Martis & caput Mortui Vitrioli an. libra sem.

Van de Olien.

Van den Oleum Rosarum.

Recipe. Florum Rosarum Rub. Recent. & contusae q. v.

Dese Bloemen werden in een glas of pot gedaen daer opgietende oude klare Olie q.
sem.

Dit werdt dan in de Sonne oft andere warme plaats gestelt een tijdt langh, daer naer op-gesoden, ende uytgeperst, ende by soo verre men daer weder varsche Blommen by doet, sal maer te krachtiger zijn.

Op die selfde manier werden de naervolgende Olien gemaect.

Oleum Camomillae.

Oleum Anethini.

Oleum Hiperici.

Oleum Liliorum.

Van den Oleum Mirtillorum.

R. Baccarum siccat. & confract. libra sem.

Olei Omphacini libra j. sem.

Vini Rubri austeri iiij. onc.

Dese dingen werden geweyckt ende gesoden, tot dat de Wyn geconsumeert is, daer naer door-gedaen, ende bewaart.

Van den Oleum Amigd Amarum.

R. Amigdalarum amarum non rancidas q. v.

Die werden gestooten, ende in een Panne geroost met wat Roose-waters besprengt zynde, ende daer naer uyt-geperst.

Den *Oleum Papaveris* werdt oock op die selfde manier uyt-getrocken.

Dese naer-volgende Olien worden door distillatie op verscheyden wyse uyt-getrocken, door Glasen krom-halsen klokken, ende dat op heet sant, heete asschen, &c. al te lang om te verhalen, oock werden hier selden gemaect, maer komen meest uyt andere Landen als den.

Oleum Juniperi.
Oleum Spicae.
Oleum Succini.
Oleum Therebenthinae.
Oleum Sulphuris.
Oleum Vitrioli.

Den *Oleum petrae* vloeyt uyt eenige Steenen in Italien.

Den *Oleum Laurini* anders van Bayen, werd in Italien oft in Narbonne versch af-gepluckt, gestooten ende in een kopere ketel gesoden, uyt-geperst.

Van de Salven.

Van den Basilicum.

Recipe. *Colophonias*, *ax. ovis ana lib. sem.*

Picis Navalis *vj. onc.*

Ax. porci *iiij. onc. cerae* *ij. onc.*

Oleum com. q. s.

F. *Unguentum.*

Van den Digestivum.

Recipe. *Butiri sine sale* *j. lib.*

Therebenthinae, *Gum. Elemni ana lib. sem.*

Oleum Rosarum, *Hiperici ana* *iiij. onc.*

Cere flavae lib. sem.

F. *U.*

Van den Apostulorum.

Recipe. *Therebenthinae*, *cere*, *resine ammoniaci an.* *xiiij. drag.*

Aristolochiae longae, *thuris*, *Bdelly ana* *vj. dragm.*

Mirrhae, *Galbani ana* *iiij. dragm.*

Ono panacis, *floris aeris an* *ij. dragm.*

Litargiri *ix. drag. Olei* *ij. lib.*

Aceti Q. S. om die Gommen te smelten.

F. *S. A.*

Van den Egiptiacum.

R. *Eruginis* v. *onc.*
Mellis optimi xiiij. *onc.*
Aceti Fortissimi vj. *onc.*

Dit werdt 't samen gekoockt tot een behoorlijcke dickte.

Van den Aureum.

Recipe. *Carae citrinae* vij. *onc.* *Olei* ij. *lib. sem.*
Therebenthinae ij. *onc.*
Resinae, colophoniae an. j. *onc. sem.*
Thuris, Masticis an. j. *onc.*
Croci j. *dragm.*
F. U.

Van den Defensiven.

Recipe. *Litargiri auri & argenti an.* j. *lib. sem.*
Pulv. thuris, Masticis, mirrhæ an. iiij. *onc.*
Boli Armeni, Terrae Sigillatae an j. *lib.*
Mini x. *onc.*
Therebenthinae vj. *onc.*
Ol. Rosarum & Mirtillorum an. iij. *lib.*
Ax. Ovis iij. *lib. cerae albae q. s.*
F. U.

Van den Dialthea.

Recipe. *Radicis Altheae* ij. *lib.*
Sem. Lini & Faenugraeci an. j. *lib.*
Scillae Recent. vj. *onc.*
Olei iiij. *lib. Cerae* j. *lib.*
Therebenthinae, Cum Hederae & Galbani an. ij. *onc.*
Colophoniae, Resinae an. vj. *onc.*
F. U.

Van den Album Camphuratum.

Recipe. Ol. Rosarum j. lib. cerae Albae iij. onc.

Cerussae vj. *onc.*

Albumina ovorum no. iiij.

Camphurae ij. dragm. in Roos-water gesmolten.

F. U.

Van den Diapampholigos.

R. Oleum Rosarum & cerae an. vj. *onc.*

Succi Uvae Lupinae q. s.

Cerussae ij. *onc.*

Plumbi Usti & Lotae, Pompholigos.

Thuris puri an. j. *onc.*

F.U.

De meesten deel hier in Zeelandt, gebruycken den *Dicicativum Rubrum* in plaetse: welckers *Discriptie* ick hier mede by stelle:

R. Litargirauri, cerussae an. j. *onc. sem.*

Lapidis, calaminaris, terrae sigillatae non verae ana ij. *onc.*

Cerae Flavae ij. *onc. sem.*

Oleum Rosarum viij. *onc.*

Camphurae dragm. *sem.*

Van den Nutritum.

R. Litargiri auri j. *onc.*

Olei Rosarum & acete sambuci q s.

Dit werd soo allenkens onder den anderen in een Mortier geroert.

Van den Unguentum Populeum.

R. Oculorum populi arboris recenti j. *Lib. sem.*

Ax. porci iij. *Lib.*

Die botten worden gestooten, en den *Ax.* of Reusel gesmolten ende geweyckt tot datmen dese navolgende Kruyden vergaderen kan.

Foliorum papaveris, agrestis, mondragorae, cimarum rubi, folior, Hiscosiani, solani, vermicularis, lactucae, semper vivi, bardanae, violariae, scatium celli ana iiij. onc.

Alle dese dingen werden t'samen gesoden in goeden Wyn, ende daer naer styf uit-geperst: ende voorts na de konst gemaect.

Van de Plaesters.

Van den Diachulum comp.

R. Olei Mucaginum iiij. lib.
Litargiri auri ij. lib.
Cerae Therebinthinae ana iiij. onc.
Ammoniacy, galbani, opoponacis, sagapeni an. ij. onc.
f. emp.

Van den Diapalma.

R. Litargiri auri libra sem.
Vitrioli alb. ij. onc.
Ax. Bovini vj. onc.
Oleum com. cerae an. j. onc.
f. emp.

Van den Betonica.

R. Refinae, Therebenthine ana iiij. lib.
Cerae citrinae iiij. lib.
Ax. ovis. j. lib.
Succi apy, plantaginis, Betonicae ana vj. lib.
f. emp.

Van de Musculaginibus.

R. Mucilaginis Rad. altheae, Sem. Lini, foenugraeci corticis ulmi ana iiij. onc.
Oleum camomillae, liliorum, anethi ana onc. j. sem.
Ammoniacy, galbani, opoponacis, sapageni an. onc. sem.
Cerae novae xv. onc.

Croci ij. *Theribenthinae* ij. *onc.*
f. emp.

Van den Meliloot Plaester.

R. Meliloti vj. *onc.*

Florum camomillae, foenugraeci, Baccarum Lauri, Rad. altheae, absinthi ana iij. *drag.*

Sem. apy, cardumenti, iridis, cipri, spicae nardi Indicae, cassiae Lign. aloës amnios ana dragma ij. *sem.*

Majoranae iij *drag. Ammoniacy x. drag.*

Stiracis calamitae, Bdelli ana v. drag.

Therebenthinae onc. j. sem.

Sevi caprini resinae ana onc. ij. sem.

Cerae vj. Ol. samp. suchinae & spicae ana q. s.

F. S. A.

Van den Ranis cum Mercurio.

R. Ol. camomillae, anethi spicae, Liliorum an. ij. onc.

Ax. porri, vitulini ana j. lib.

Euphorby, Thuris ana v. drag.

Oleum Laurini onc. j. sem.

Ax. Viperæ onc. ij. sem.

Ranarum Viventivum no. vj.

Lumbricorum Lotorum onc. iij. sem.

Succi Rad. Ebuli, Enulae campanae ana ij. onc.

Scaenanthi, stachadis, matricariae ana m. j.

Vini generosi j. lib.

Dit werdt t'samen gesoden, tot dat den Wijn verkoockt is, daer naer door-gegoten zynde, doetmer by.

Litargiri j. lib.

Cerae. q. s. Therebenthinae ij. onc.

Stiracis Liquidæ onc. j. sem.

Argenti Vivi Extincti iij. onc.

f. emp.

Van den Oxicroceum.

R. Cere, picis colophonias, croci ana x. onc.

Therebenthinae, Galbani, ammoniaci, Mirrhae, Thuris, Masticis ana iiij. onc.

Aceti, oft Azyn, om die Gommen te smelten q. s.

f. emp.

Van den Paracelsi.

Recipe. Ol. Hiperici j. lib.

Litargiri auri, cerae ana j. lib.

Pulverum Magnetis praeparati, Aristolochiae utriusque

Coralli Rubri, olibani Masticis Mumiae, Mirrhae, ana. j. onc.

Gummi Bdelli.

Galbani, ammoniaci, opopanax ana j. onc. in acete dissolutio, Therebenthinae ij. onc.

f. emp.

Van den Griseum.

Recipe. Lapidis calaminaris prep. j. onc.

Litargiri ij. onc.

Cerussae, Tutiae ana onc. sem.

Therebenthinae j. onc.

Thuris v. dragm. Masticis iiij. drag.

Mirrhae ij. drag. Camphurae drag. j. sem.

Cerae albae drag. j. sem. Ax. Hircini ij. onc.

Van de Meni-Plaester.

Recipe. Miny xij. onc. door de Sift gedaen.

Cerae Flavae ij. onc.

Oleum communis j. pint.

f. emp.

Volght nu van de maniere der Chemicke. Medicamenten te maecken.

Van den Antimonium prep.

Recipe. Antimoni crudi Salis Petrae ana lib. sem.

t'Samen sijn gestooten, ende in een aerden vat, op een

kleen vyer gesmolten: gesmolten zijnde, gietmen het uyt op een Steen, dan wederom gesmolten, met een derde met een Salpeter, ende wederom uyt-gegoten, dit werdt soo een reys vier of vijf gedaen, tot dat het klaar werd, altoos de quantiteyt van den Salpeter verminderende; men moet wel toesien in 't smelten, dat daer geen vyer in de smelt-kroes en geraecke.

Van den Crocus Martis.

Recipe. Limatura Ferri q. s.

Giet dan Wijn-Azijn daer op, tot dat het bequamelick weycken kan roertet om, ende doet het dan uyt-droogen, giet dan daer wederom anderen Wyn Azyn op, dat het pas vochtigh zy en laet het dan wederom uyt droogen. Dit moet soo dickmaels herdaen werden, tot dat het als vet of Olie werdt: dit gedaen zijnde, doet het in een Smelt-kroes in gloeyende koolen, en roertet altoos om met een yserken, tot dat het heel fijn werdt.

Van den Turbith Minerael.

Recipe. Pulv. Mercuri Praecipitati q. s.

Oleum Vitrioli q. s. dat den *praecipitaet* effen bedeckt zy, roertet om, en settet op 't vyer, altoos roerende, tot dat den Oly uitgedroogt is. Neemt dan Brandewyn, ende doet als vooren met den Oly gedaen is: wederom gedroogt zynde, neemt schoon water, ende wasschet daer mede twee of driemael; giet het voorts af, en droogtet op een kooltjen vyers.

Van den rooden Praecipitaet.

R/. Mercuri crudi j. onc. Aqui Fortis ij. onc.

Dese dingen onder een gemenght, werden als wit kalck, daer naer set men het op 't vyer, en laten den *Aqua For-*

ses evaporeren; gevapoceert zynde, wast men dan zyn siltigheydt met wat warm water of, tot dat het soet werdt. Dit gedaen zynde, set men 't op bequaem vyer, altoos met een yserken omroerende, tot dat het root werdt.

Van de Sublimaet.

R. Merkuri crudi q. v.
Salis Petrae & Aceti q. s.

Dit werdt onder den anderen geroert, ende in een Bocael ofte platte Back geleydt, daer over settende een blinde Klock; voorts moet men onder bequaem vyer koocken, soo sal al den *Sublimaet* van binnen aen die Klock hangen.

Van den Caput Mortum.

Dit zyn eygentlick, de *Faecis*, of de gront-sop, die in de Distillatie van den Oly *Vitriolum* gebonden werdt.

Van den Aqua Fortis.

R. Salis Petrae j. lib. Vitrioli lib. sem.

Dit werdt gepulvert, ende onder den anderen gemengt, en dan door een *Retorte* op sacht vyer gedistilleert 't selvige by graden vermeerderende.

Van den Lapis Prunellae.

R. Salis Petrae j. lib.

Set die in een smelt-kroes op □t vyer, wel toesiende dat □er geen vyer in valt; gesmolten zynde, werpt □er gestadig stucxkens Solper in soo groot als een Boontje, soo lange tot het geen in de Kroes is, niet meer om-draeyt: laet □et dan noch wat op het vyer staen soo sal □t maer te witter zyn.

Van den Florum Sulphuris.

R. Sulphuris optimi. j. lib.
Vitrioli Hongari non calcinati j. lib.

Dit werdt gepoedert, ende onder den anderen gemengt,

daer naer in een klokke met een Helm daer op gedaen; salder een damp op-rysen die boven aen den Helm sitten sal, □t welck den *Floris* is.

Van de Ruptoria oft Corrosiven.

Recipe. Cinerum corticis fabarum & Quercini an. lib. j. sem.

Aqua Pluvialis iij. pint.

Cinerum Allarum lib. sem.

Pulv. aluminis ij. onc.

Calcis vivae ij. lib.

Dit werdt al □t samen een tydt langh gewyckt, en een looge af gemaect, en voorts tot een consistentie naer behooren *S. A.* gemaect.

Dit is voor soo veel wat *Composita* belanght die in dese Lijste vermelt staen, en van wat *Ingredientien* sy meest gemaect werden: Niet soo veel siende de precijse maniere hoe men die maecken moet, als wel op □t gene waer van sy gemaect werden; want der verscheyden manieren zyn om die te maken, en voornamelick in de *Chymie*, want daer noch dagelicks op gepractiseert werdt, om die bereydingen korter en gemackelicker te maken.

Dit sal dan zyn, voor soo veel als ick heb konnen leeren; Voorts heb ick niet konnen naer-laten hier noch by te voegen, eenige sieckten meest □t Scheep voor-vallende, ende voornamelick op eenige langdurende Reysen, als Oost of West-Indien: desgelycx in de Legers te Velde, &c daer den rooden Loop en Pest veeltydts domineert.

Volgt nu de handelinghe eeniger Sieckten, meest. Scheep voor-vallende; Ende eerst:

Van den Scheur-buyck.

Definitie.

De Scheur-buyck is een besmettinge des bloets, ende

een verspreydinge der verdorvene Melanckolycke humeuren, over □t gantsche Lichaem: waer van die grove humeuren naer die beenen toe sincken, die met purper-vlecken besmettende; ende die dunne naer boven op-stygende, besmettende het tant-vlees.

Causa.

De oorsaken is een grove bedorven *Dieet*, veroorsakende verstoppinge in de milt, Item, een langh-durende en vierden-daegse koorts, gebreck van ververschinge op eenige langduerende Reysen, ende soo voorts.

Signa.

De teyckenen zyn als den Patient een bleyke loot-verwige couleur heeft, korten adem, een bandt voor □t herte, verlooren appetyt, stinckende adem, blaeuw-geswollen, verrot tantvlees, blaeuwe, groen-vlacke op □t Lighaem, en als vloob-beten op de scheenen, strammigheyt in de Leden en soo voort.

Cure.

De genesinge deser Sieckte bestaet veel in een ververschende *Dieet*, (soo □t mogelyck is) als van Orangie Lamoenen, versch Water, &c. Dan sal men den Patient purgeren met de *infusie* van *senne-blaen*, oft met een *dosis cumfectie Hamech*, of van *Extractum catholicum*, en soo hy bloet-ryck is, sal men hem een ader in de slincker arm openen.

Den mont sal men onder-wylen met Wijn of Brandewyn spoelen daer wat *Egiptiack* of *Oleum Vitrioli* in gedaen is: voorts mach men het tantvlees met wat *Diamorum* ofte Honingh bestrijcken:

Ofte.

Recipe. Alumunis pulv. j. drag.

Aqua Plantaginis, ofte witten Wyn ij. *onc.*

Tot een spoelinge voor de mont:

Ofte.

Recipe. Florum centauri pj.

Corticis Gramatorum drag. sem.

Hord. Passul. ana. oncium sem.

Aloës j. scrup.

Dit gesoden in Wyn of Water *lib. sem.* door gegoten zynde, doeter by *Mel. Rosarum j. onc. aluminis drag. sem.*

Tot een spoeling.

De strammigheydt der Beenen en Leden sal men bestrycken met den *Oleum Liliorum, Cammomillae, Dialthea, &c.*

Alle Bittere dingen zyn seer goet, gebruyckt gelijk den *aloë, centaureum, absinthium, Baccarum Lauri, Juniperi, &c.*

II. Van de Water-sucht.

Definitie.

Hydrops of Water sucht, is een geswel van □t geheele ofte een gedeelte des Lichaems, veroorsaackt uyt waterige, windige, en pituiteuse humeuren: Sy is drierley, als *ascites, anasarca*, oft *Leucophlegmatia*, en *Timpanites*.

Causa.

De oorsaken zyn een swackheydt van de voedende en koockende kracht der Lever, die in plaets van goet bloet, *serieuse* en *pituiteuse* humeuren voort brengt, die noch door sweeten, noch door water-maecken, kunnen gelost werden, maer noch □t Lichaem op-swellen; desgelijcks naer een geel-sucht, scheurbuyck, &c.

Signa.

De Teycken en van den *ascites* is, als den buyck alleene met *sereuse* of waterige humeuren vervult is.

Den *Anasaca* is, als het geheele Lichaem, oft alle vleesachtige deelen des selfs geswellen, zyn als een sucht.

Den *Timpanites* is, als den buyck met windige humeuren op-geswollen is ende daer op slaende, geeft geluyt als een trommel.

Cure.

De genesinge bestaet in een goede *Dieta* desgelyck in goede remedien, die de Lever verstercken, en die *Urine* uyt-dryven, men sal hem voor eerst purgeren, met wat *Pillula Cochiae* ij. *scrup.* *Guttae Gembae* y. *greyn* onder een gemenght.

Ofte

R. Radicis Jalappae drag. *sem.*

Pulveris Schamonaë viij *greyn*.

Ofte

R. Fol. Sennae ij. *drag.*

Radicis Jalappa j. *scrup.*

Rabarbari drag. *sem.*

Sem. anisi & foeniculi ana j. *scrup.*

Foelie ende Caneel ana vj. *greyn*.

F. Pulvis voor twee *doses*.

Hippoc. gebiedt dat men *cantarides* neme, die de hoofden en vleugels af-gedaen sijn, en die in een Oven gebrant, daer twee *greyn* van ingegeven met witte Wyn.

De Lever sal men verstercken en verwermen met eenige smeerings van *Oleum anethi, Laurini, Juniperi, &c.* Item, met *Decoctum* van *Baccarum Laurini, Juniperi, Sem. anisi, foeniculi, cumini, &c.* Oock alle avonden een soopken Jenever-water, is seer goet.

III. Van den Roode-Loop of Disenteria.

De geleerden schryven vier specien van Buyck-loopen Namelyck, *Coeliaca, Diarhea, Lienteria, Disenteria.*

Definitie van den Disenteria.

Disenteria oft Rooden-Loop is een bloedige besmette Loop des Buycks, vergeselschap met pyne en snijdinge.

Causa

De oorsaken zyn allerley soute, scherpe, bytende hu-

meuren, insonderheyt een bedorven galle in de darmen schietende, de selvige *corroderende*, pynigende, en alsoo een *Ulceratie* in de darmen makende: *Tenasmus* genaemt met een gedurige persinge.

Het veroorsaekt oock door al te veel in-nemen eeniger schadelicke Medicine als den *Coloqint*, *Hurbith*, *Anttimonium*. Item, door rauwe en bedorve spijs, &c.

Signa.

De Teyckenen zyn een uytnemende pijn en snijdinge des Buycks, met een gedurig begeeren ter Stoel te gaen Syn afgank is in □t begin als slijm en vet, met eenige bloedige rootheyt geverwet, daer naer volgen vellekens der darmen, ja wel als heele stuckens verrot vlees: met een bytende pyn in □t Fondament, geduerige stickten, en een ongeduerigheyt en onstuymigheyt, &c.

Cure.

De genesinge bestaet hier in, dat men de patient een goede *Dieta* ordonnere, die versterckende en licht om verteeren is: Hy moet hem stil houden en tot geen afganck dringen, maer houden hem op soo lange het mogelyck is. Al-eermen nu eenige astringerende Remedien gebruyckt, sal men den patient eerst purgeren: Met

Recipe. Rabarbari j. dragm. sem.

In aqua Plantaginis q. s.

Of in witte Wyn oft *aqua Hordei* geinfundeert.

Men mach hem oock wel een versachtende Clisterie setten van.

R. Aqua Hordei ix. onc.

Oft in plaets van dien Soete Melck, als mense krygen kan, en aen Landt is.

Ovorum Lutei no. ij.

Saccari Rubri j. onc.

F. Clister.

Oft een *Decoctum* van *Folior*, *Bismalve*, *Querci*, *florum*

Camomillae, Melilotae daer in dissolverende wat *Diaprunum Solutivum* oft *Diacatholicum*, naar yders goet-dunken.

Soo den patient vol bloet is, mach men hem wel een *evantative* Aderlatinge doen, ten aensien syner koortse, en oock om te beletten, dat hem het bloet geen meerder scherpigheyt in de darmen en veroorsaecke.

Het Lichaem nu soo wat gesuyvert zynde sal men dan tot de stoppende remedien komen: Als daer is den *Crocus Martis, Corallum Rubrum, Mastix, Nucis Muscatae, conserv. Rosarum, Rob. acatiae*, oock Scheeps-pick, harde Eyer-doyeren &c. Oft dit naer-volgende Conserfjen, daer hy t' elckens een brockjen als een Hase-noot groot van gebruycken kan.

Recipe. Cornu cervi Usti, coralli Rubri prep. Boli armeni ana j. scrup.

Conserv. Rosarum Rubra j. onc.

Carnis cidoniorum onc. sem.

Rob. acatiae iij. dragm.

F. conditum.

Item het *Pulvis ad disenteriam* (in onse Lyste vermelt) gemaect van *Rabarber* ende *Sanguis Draconis*, is oock seer goet.

Item, den *Floris Sulphuris* met wat *Carn. Cidoniorum*, en *Rob. acatiae*, is oock seer goet.

Den Buyck sal men uytwendigh smeeren, om die Ingewanden te verwarmen en te verstercken, met den *Oleum Mirtillorum, Rosarum, anethy, Laurini*, daer wat *Terra Sigilata, Bolus, aloë*, en *pulv. absinthi* onder gemengt is, in forme van een Salfken.

Volght nu de andere specien van Buyckloopen, hier vooren gemelt.

Coeliaca is een Buyck-loop, waer door den *chilus* gelost wert, geschiedende door verstoppinge der *Mesenterii*,

ofte syne Melck-aderen: oock wel van de *cicatrizen*, die een *Disenterium* in de darmen laet.

Welckers genesinge bestaet in 't purgeren met *Sennae* oft *Diaprunum Solutivum*.

Diarhea is een Buyck-loop, waer door de *Excrementen* overvloedigh gelost worden, ontstaende uyt veelheyt der humeuren die naer de darmen schieten, en tot een gestadigen af-ganck dwingen.

Welckers genesinge geschiet als van den Rooden-loop geseght is.

Lienteria is, als de spijs wederom ongeteert af-gaet, ontstaende uyt groote swackheyt der Mage en Darmen, door eenige koude vochtige humeuren; of naer eenige lang-durige sieckten.

Welckers genesinge bestaet in een sachte purgatie van *pill. Cochiae* oft *Rabarbes*, ende voorts als in den *Disenterium* geseght is.

IV. Van de Peste.

Ick heb niet konnen naer-laten (tot dienst der gener die dit werck voor aen-genaem gelieft op te nemen, en oock om datse den Rooden-loop dick-maels succedeert: voorvallende so wel in de Legers te Velde, als binnen Scheeps-boort) te schrijven, van dese furieuse haestige, schrickelijcke, monstreuse, ook besmettelicke sieckte: voort komende uyt den toorn Gods, wegens onse begane verdorvene boosheyt, die ons als een woest, wreet, verslindent dier onversiens aen-tast, en heymelick in de edelste en gesontste deelen onses Lichaems, ongevoelick in kruypt, om ons te vernielen, ende onsen krachten t' eenemael uyt te blusschen.

Dese Sieckte, wegens sijne yslijcken naem, werd van veelen de Sterfte genaemt, om datse die meeste menichte (die sy om-vangt) doodet.

Causa.

De gemeene oorsaken zijn tweederley: Namelyck binnen en buyten ons Lichaem; binnen ons, dat is een *alteratie* onser bedorvene humeuren, geschiedende door quade maniere van leven, en door 't gebruyk van verdorven voetsel. Item door grooten onlust, onrust, swackheyt, &c.

Buyten ons, geschiet door een verdorven fenynige lucht ende op-damping der aerden, groote stancken van Moerassen ende andersints.

Signa.

De Teycken en zyn tweederley: Namelick, het aenstaende, ende tegenwoordige.

De aenstaende Teycken en sijn verscheyden, als het gesicht eeniger Cometen, 't domineren der Kinder-pockjens, Rooden-loop, quaedaerdige Koortsen, 't subijt sterven van eenige kleine wonden, die licht *gangreneren*, ende soo voort.

Het tegenwoordige Teycken is mede tweederley: te weten, sonder of met vertooninge hares fenyns.

Sonder Teycken hares fenyns, geschiet met een brandende koortse, raseryen, slaep-sucht, flaeuten, braecken, groote hooft pyn, sweeten, ongelijcken pols, drooghte en swartheyt der tonge, met eenen korten adem, en soo voort.

Met Teycken hares fenyns, geschiet door het openbaren van *Bubonen* in eenige van *de muntorien*; door *Carbunculen* oft Pest-koolen, die haer meest in eenige vleesachtige parthyen verthoonen, en door *Exanthemata* oft Peper-kooren, welck sich meest als vloot-beten, oft (als ick wel gesien hebbe) als heele groote schobben over 't geheele Lichaem verspreyden.

Cure.

De genesinge deser Siecke bestaet in drie manieren.

De eerste is een Christelycken plicht, van alle menschen in 't gemeyn, tot onsen Godt, door Gebeden, Vasten, &c.

De tweede bestaet in een goede ordre der Overigheden, soo in de Legers, binnen Scheeps-boort, of elders, in 't luchten, roocken, en schoon-maken.

De derde is de schuldige plicht des Chirurgyns, die sijne cure volbrengen moet, door behoorlicke soo uytwendige als inwendige Medicamenten: welkers cure op tweederley wyse geschiet: namelick, door *preservatie* oft bescherminge, ende door *Eradicatie*, oft door uyt-roeyinge.

De *preservatie* geschiet door een goede, sobere maniere van leven, *Exercitien* &c.

Item, in 't gebruyck der Remedien die het herte stercken, en die besmette Locht tegen staen; Als daer is den *Cardus Benedictus*, *centaurium*, *Scordium*, *Hipericum Baccarum Juniperi*. Den Campher, Mirrhe, Pick, Solper. Den *cornu cervi*, *corallum utriusque*, *Muniae*. Den *Sal. Prunelle*, *Flor. Sulphuris*. Den *Oleum Juniperi*, *Laurini*, *Spicae*, *Succini*, *Vitrioli*, *Sulphuris*. Den *Theriaeck*; *Metheridaet*, Den *conserv. Rosarum*, *Rob. Ribisiorum*, Item, gedroogde Orangie-schellen, Caneel, Foelie, Nagelen, Brandewyn, &c. Welcke Medicamenten men bereyden magh om in te nemen, aen te riecken, ende oock op gloeyende koolen te roken.

Dit naer-volgende ingenomen, is seer goet.

Recipe. Theriacae drag. sem.

Florum Sulphuris j. drag.

Aq. Cardui Benedicti j. onc.

F. Haustus;

Oft.

Recipe. Ol. Succini ij. scrup.

Aq. Cardui Benedicti q. s.

De *eradivative* genesinge geschiet door *Dieta Potio*, ende *chirurgie*.

De *Diëta* bestaat in dese natuerlicke dingen: te weten, in een suyvere, klare, en verkoelende lucht, zijn spijs sal versch en licht om teeren zyn, sijn drincken sal kleyn bier zyn, oft *Aqua Hordei* daar een Pop van *cornu cervi* ende *corall.* in geweyckt is, met wat *Oleum Sulphuris* oft *Vitrioli* serp gemaect.

De *Potio* oft *Pharmacie*, bestaet in *Roborative*, *Cardiake*, swetende en oock purgerende Medicamenten, als hier vooren verhaelt zyn.

De Chirurgie bestaet in 't Ader-laten, Coppen, en *Applicatie* van uytwendige Medicamenten, op die Pest-buylen, Pest-kolen, en soo voort, als yder een by *P. Pigraeus* en *C. Battum* lesen kan, die daer genoegh van geschreven hebben.

Tot een besluyt werd alhier een Vrage voor-gesteld: oft men wel in de *cure* der Peste, purgeren oft Aderlaten magh? want der veele van contrarie gevoelen zyn.

Voor antwoord, eerst wat het purgeeren aengaet, ick soude seggen Ja, ende dat daerom: om dat die Pestilentiale koortse uyt een merckelijcke verrottinge der humeuren ontstaet, die men met 'er haest behoorde te lossen; soo om datse de krachten verswacken; als om dat mense niet corrigeren, noch onder de gehoorsaemheyt der nature brengen kan. Daerom purgeert men altoos in 't begin deser sieckte, sonder eenige *preperatie* der humeuren: om dat den tydt het niet toe en laet, waer door dan die verrotte ende bedorven humeuren *geevacueert* werden, die de koortse anders tot een stoffe dienden; het is oock niet verboden met eenige *cardiaken*, ende tegen-giften te gebruycken, om het fenijn te weder-staen, dewyle men zyne Materiale oorsake weg-neemt.

Wat het ader-laten aengaet? als een Patient een stercke brandende koorts heeft, met een vlamvend aengesigt, ende bloet spuygt als dan werd het Ader-laten *gepermitteert* in de *cure* der Peste; ende voornamelick in de eer-

ste beginselen deser sieckte, eer hem zyne krachten ontgaen mochten, ende oock om de natuere in sijne *critijke* uyt-dryvinge niet te beletten: als *Bubonen*, Peper-kooren, &c. Desgelyks moet men het Ader-laten oock myden, als den Patient in 't zweeten, oft aenkomen der koorts is.

Posui, ut potui, Amice.

EYNDE.

**Een appendix oft by-voegsel, seer wel op het voorgaende passende.
*Seeckere goede Remedien tot yder eens gebruyck.***

Remedien voor allerley hitte, ontsteeckinge, oft Roose aen eenige leden onses Lichaems.

Eerstelyck, het sap van Surckel oft van Teskens kruydt *Bursa Pastoris* genaemt, en Huys-loock met wat Azyn gemengt, ende daer op geleyt. Ten tweeden, tot het selfde is goet het sap uyt de Blauwe Slee-pruympjes. Ten derden, Lelie wortelen

gebraden, gestooten, ende met Roos-water gemengt, is seer goet. Ten vierden de Bladeren van de roode Kancker-bloemen, die in 't Koren wassen, in Azyn gesoden, ende op-geleyt, is seer goet. Ten vyfden, het sap van *Paritaria* met Azyn en Seruse gemengt, is seer goet. Ten sesten, vet Seep-sop daer wat Vlieder in gesoden is, met een scholpjen Azyn, is uytnemende goet.

Noteert, dat men dese dingen daer noyt koudt op leggen moet, maer altoos warm.

Remedien voor het Flerecijn der Voeten.

Eerstelyck, Menschen-pis met Camomillen op-gesoden, ende de voeten daer mede gestooft, is uytnemende goet. Ten tweeden een Pap gemaect van Kruymen van Witte-broot in weegbre water gesoden, daer by doende een Ey of twee wel geklopt, met wat Safferaen en Oly van Roosen is seer goet. Ten derden, een Pap van Rapen ende Rode Koolen murw gesoden en gestooten, daer een kruyme van een witte-broot en Olye van Olyven onder gemengt, is seer goet.

Item, gebraden Appelen met Geerstenmeel in wat Azyn gemenght, is seer goet. Ten vyfden, Netel-wortelen in stercken Wyn gesoden, en daer mede de voeten gestooft, met doecken die heel warm gemaect zyn.

Remedien tot Vratten.

Eerstelick, maeckt een Salve van Kalck-water, daer onder mengende ongebluste Kalck met wat Weedasschen.

Ten tweeden, 't Water dat uyt Wyngaerden, druypt, daer mede gestreecken, neemt de Vratten wegh.

Ten derden, Ajuyn met Sout gemenght, is daer toe oock seer goet.

Ten vierden, Een doodts beentje van het Kerckhof gehaelt, en daer dickmaels mede gewreven, doetse versterven.

Remedien tot de Crauwagie.

Eerstelijck, vlier-bladeren gesooden in Oly en Azyn, met wat Solpher gemengt, is seer goet.

Ten tweeden, een salf gemaect van witte Seep, Oly van bayen en Solpher, is seer goet.

Ten derden, *Schamone* met Azyn gemengt, ende daer mede gestreken, is seer goet.

Ten vierden, Verckens reusel, oft oude vuyle botter, met wat quick-silver gemengt, ende daer mede gestreken.

Om de Tanden wit te maken.

Eerstelick, een kole van het Roosemarijn-hout gebrant en gepoedert, en daer mede gewreven, maeckt witte Tanden, en doodt de wormen daer in.

Ten tweden, een stucxken van een Posteleyn-scherf, daer mede gevreven, is seer goet, alle dagen sal het suyvere Tanden maecken.

Ten derden, sterck-water met een stocxken daer in gedoopt, ende de vuyle tanden daer mede geraeckt, sal stracks suyver werden, maer men moet wel toesien dat men het Tant-vleys niet en raecht.

Remedien tot de Spenen.

Eerstelick, klem dat om de Eycken Boomen wast, ende wolle-kruydt gesoden in Weeg-bree en Roos-water, en 't sop op de Speenen geleyt.

Ten tweeden, Ossengalle met wat Aloë gemengt: ende op-geleyt.

Ten derden, Wierooock met Aloë onder wat Wit van een Ey geklopt tot een Salfken, is goet.

Ten vierden, Populeren-Salf met *Opium* gemengt, is seer goet.

Ten vyfden, Parerye gestooten en gestooft met Verckens Reusel, en een Plaester op 't fundament gelegd.

Ten sesten, versche boter en *Populeum* Salf, van elcks een loot, ende een Doyer van een Ey, een lepelken Roos water en een half *Dragma* Campher, stootet altesamen in een Mortier, en maeckter een plaester van om op de roode pynelicke Speenen te leggen.

Ten sevenden, sap van Huys-loock twee oncen, Oly van Rosen vier oncen, en set dat op het vyer tot het sap versoden is, doet dan daer by *Populeum* Salf twee oncen, een *dragma Opium*, tot een salfken.

Voor de Wormen der Kinderen.

Eerstelick Pier-wormen gewassen in witte Wyn en gedrooght, en een loot Bloemen van *Hipericum*, een halve hant vol Beken, laet dit soo t' samen met een kanne seer goeden en stercken Wyn sieden, en daer van 's morgens en 's avonts een half muddeken gedroncken.

Ten tweeden Persiek-bladeren gestooten, met Ossen of Schaeps-galle, tot een Plaester, om op de Navel te leggen, is seer goet.

Ten derden, *Farina Lupinorum* met *Aloës* en sap van Alsem, van elcks even veel, en een Plaester gemaect, en op de navel geleyt, is seer goet.

Een Tepel-Salfken.

OLye van soete Amandelen, Ceruse en Roos-water onder den anderen gemengt in een Mortier tot een Salfken, en daer de seere Tepels mede gesmeert. Ofte *Gum Araicum* twee *dragma*. *Balsem Peru* een *dragma*, in Roos-water gesmolten.

Oft Room van melck, met wat Oly van Mirrhe gemengt.

Voor het bloeden der Neuse.

Den reuck van een door-gesneden Ajuyn in de Neuse op-gesnoven, is seer goet, en een saxken warm sout op 't hooft geleyt.

Tot de Doovigheyt.

Neemt dat uyt-gedruckte sap van een Rooden gebraden Ajuyn en drupet in de ooren.

Een gorgel-water tot de squinantie.

Oly van *Vitriol* eenige druppelen in witten Wyn gedaen, en daer warm mede gegorgelt.

Tot de Colique.

Koe-stront met een Verckens Reusel gefruyt, en tusschen twee doecken gedaen, en op een buyck geleyt, is seer goet.

Een Plaester tot Kancker-achtige sweeren.

Neemt seven of acht slecken, naer de groote, laetse met sout bestroyen en vergaen in water, Campher een *dragma*, Reusel drie-vierendeel, Oly van Roosen en *Therebinthi* soo veel als 't noodig is; en laet dese dingen lange in een Mortier roeren, eyndelick en doet daer dan by *Lapis Calaminaris* twee oncen, gebrant Loot een vierendeel, ende roert dat noch wat naer: behooren, en bewaert het dan tot u gebruyck.

Om den Italiaenschen Alsem te maken.

Schoon geel Wasch een once, Veneetschen *Therebenthyn* in Roos-water gewasschen twee oncen, Root Sandel-hout een once, Olye van Olyven een half pont, Peter-Olye en Spick-Olye van elck een once, laet het te samen den tijt van een half uur koocken op sacht vyer, en douter dan door, en bewaert het dan soo tot u gebruyck.

Volgt nu een Tractaet van de Stercoren, ofte Drecken, en andere verachtelijcke dingen meer, nochtans yder een seer dienstigh.

YDer een verstaet genoeg wat *Stercus* of Dreck is, anders op zijn onbeschofts Stront: Voor my ick wil

hier niet soo veel staen op de eygenschappen van den naem, of andere dispuyten meer, als sommige, die (als men segt) vyf wielen aen een Wagen willen bethoonen, daer der noch maer vier en zyn: Maer sal alleenigh verhalen de krachten en eygenschappen der saken, dat ick alhier van spreek: achter-latende de superstitieuse curieusiteyt der woorden, en andere gelegentheden meer: Maer voor eerst beginnende van den *Honden-stront*.

I. Honden-Dreck.

TE weten, witten Honden-stront, die men *Album Graecum* noemt, dat is soodanigen Hondt, die in drie dagen niet als Beenders gegeten heeft. Desen Witten Honden-stront gedrooght en bewaert, den dient tot allerley vloeyingh, en *Dissenterium*, ja den *Rabarbar* veel te boven gaende. Meester *L. F.* verhaelt, dat hy der hondert op een Jaer van den Rooden- genesen heeft, met den gepulverde gedrooghde witte Honde-stront in Melck gedroncken, daer eenige gloeyende steenen in gebluscht waren. Het is mede een wonderlick *discutif* in alle oud, quaed-aerdige *Ulceratien* gemenght, ende soo voorts.

Osse ende Koe-stront.

Die varsche koestrondt genomen, ende tusschen eenige bladen: als van Wijngaerts oft Roo-koolen, ende die tusschen de warme Asschen gewarmt, is seer goet tot allerley *Inflammatie* van wonden of andersints. Is mede seer goet tot de pyne van *sciatica*, als menie met Azyn op gekooct daer *Pulvis Camomillae*, *Absynthi*, *Melilot*, &c. by gesoden is. Is oock seer goet tot alle *oedemateuse* geswellen der Beenen, Testiculen &c. Als men het distilleert met wat Azyn, Wyn ende Sout, het water daer van is goet om den Kancker mede te wasschen.

Als men 't warm leyt op beten van Vliegen, Byen Koppespinnnen neemt de pyne aenstonts wegh.

3. *Verckens-stront.*

MEn seght in 't gemeen dat het al goedt is dat van 't Verken komt behalven den dreck: maer die zyn groote kraght geexperimenteert hadde, soude sulcks niet seggen. Meester. *L. F.* verhaelt 't selvige gebruyckt te hebben aen seeker Man die seer geplaegt was met Bloet-spouwen daer de Medicijns veel toe gedaen hadden met *Trocisten van Tarra Sigillata Rabarber*, met *Aqua Plantaginis*, Item, *Pulv. Debolo &c.* met *Ligaturen*, ende andere middelen meer. Eyndelick nam hy een goeden Vercken-strondt ende soo uyt-gespogen brocken bloedts, die den patient uyt-gespout hadde, ende freuytent in de panne met wat varsche Boter, ende hy gaft den patient te eten: Hy affirmeert dat den volgenden dagh hy meest genesen was, ende op straet gingh, daer hy al van de Doctoren verwesen was.

4. *Van Geyten ende Schape-keutels.*

IS seer goet om alle *Schirreuse Tumeuren te discutieren* Item, tot harde dicke knyen met *Farina Hordei* ende *Oxycralum* gemenght, in forme van een Pap. Aldus isse mede goet tot die *Perotis*, met wat versche Boter ende Oly Noten gemenght. De Geyten-keutels sijn seer goet in-gegeven vier of vyf tot de Geel-sucht, met wat witten Wyn. De Schapen keutels alsoo in-genomen, geneest zonder twijffel alderley koortsen, ende met Azyn gemengt, zynse seer goet op bloet sweeren.

5. *Duyven-dreck.*

ALs mense met zaet van Water-kers mengt, is sy seer goet tot de pijn *Scaitica* want het treckt seer uytwaerts als men 'er oock wat Mostert-zaet by doet. Het is oock seer goet om te vermorwen onder eenige *Cata-*

plasmen gedaen, als het gemengt is met Oly van Persick-steenen, geneest de scheele hooft-pijn, op het hooft gesmeert als men 't haer af-geschrapt heeft. Item, in Geyten of Schapen-melck gesoden, ende daar onder gemengt *Oly Lini*, ende *Farina Lini*, vermorwet alle hardigheyt.

6. *Hoender-drek*

OP plaetsen geleyt daer het hayr uit-gevallen is, doet weder ander haer wassen. Sy is mede goet op verbrantheyt geleyt met wat *Oleum Rosarum*, ende gebrant Pampier gemengt ende ingegeven, doet veel *Pituita* braecken, Seker Medicijn placht het in te geven met wat Hypocras tot de Colijck.

7. *De kracht van de Urine oft Pisse.*

Verstaet van een gesonden Jongen, is seer goet tot allerley quade lochten ende fenijn, daer en is geen beter remedien ter Werelt voor quetsuren van allerley Slangen ende Adders, die men in de West-Indies vind, waer by den *Theriaeck* niet mag vergeleken werden. De Remedie is dese: Neemt bladeren van *Tapsus Barbarus*, *Gariophyllaet*, Bladeren die sy aldaer *Cassi* heeten, 't welk soo veel als roode Jenevers beduyt, van elcks een handt vol, dit laten sy t'samen koocken in gelijcke deelen stercken Wyn-Azyn ende Pisse, tot op de helft. Van dese Bladeren fomenteren sy de parthye, ende soo den patient 't fenijn lange in 't lijf gehad heeft, laet hem daer een Romerken af-drincken. Ick verseecker u, Leser, dat 'er geen beter remedie ter Werelt is als dese, tot beten oft steken van alderley fenynige Dieren, die in de warme Landen domineren. Vorders is uytnemende goet in de Pest, een soopken alle morgen gedroncken. Item, tot vuyl stinckent Tant-vlees en Tandten. Item tot allerley loopende oogen, ende soo voorts; warm gewasschen.

8. *Van des Menschen Speecksel.*

TE weten, nuchter Speecksel heeft kracht om Hagedissen, Slangen, Schorpioens te dooden, desgelijcks mede het Quick-silver. Het geneest oock alleley Vratten en Wennen, desgelijcks de Crauwagie, alle morgen daer mede gestreken.

9. *Van de Slecken.*

DE roode Slecken in een pot dicht toegestopt, en in een Oven geset, ende tot pulver verbrant, van dit pulver veertien dagen lanck gedroncken sonder eenige andere remedie. Is 't yemant die wat te vies is, distilleertse in *Baleno Marie*, en geeft hem dat water met wat Suycker te drincken. Item, dese Slecken genomen, met veel Roosemarin bloemen, en in stucken gesnede, en in een verglaesde pot gestelt, die dicht toegestopt is, voorts in Peerden-mis gestelt de tijdt van veertigh dagen, daer naer de Olye uytgeprest, ende in een glaese Flessche gestelt in de sonne, wel dicht toe-gestopt: Dese Olye beschermt die Vrouw-luyden, voor alle krimpelingen ende weën die sy soo voor als naer haer baren hebben, Voorts is die Olye goet, den buyck gesmeert die vol rimpels en knobbels is, want sy die in korten tijdt weder effen en saght maeckt. Is mede seer goet tot den Kancker en de Kanckerige *Ulceratien*, met wat stof-meel, gebrant loot, Campher, ende vuyle Boter, t' samen als een plaester gemaect.

10. *Slecken met Huyskens.*

DE selvige gestooten ende op den buyk van eenen water-suchtigen geleyt, resolveren dien met een wonderlijcken kracht, en men laetse daer soo lange op leggen tot dat sy van selfs af-vallen. Het slijm daer van met pul-

ver van Wieroock en Aloën onder een gemengt, en op 't voor-hoofd gebonden, drooght alle oude *fluxien* der oogen op. Het is oock seer goet met wat stof-meel gemenght als een pap tot *Punctura Nervorum*. Dese Slecken gebrant, gepulvert met wat witte Peper en Gal-noten, is een uyt-nemende remedie voor den Rooden-loop ingegeven. Sy trecken oock Doorenen en Splinters uyt de wonden, daer op geleyt.

Pier-Wormen.

Die gestooten met *Oleum Rosarum*, sijn seer goet op gequetste senuen, ende op Ny-nagels geleyt. Oft met Honing en water gekooct, en gedroncken, doen water-loosen. Item, met Ganse-smout gesoden, zyn seer goet tot allerley pyne ende gebreken der ooren. Item, als mense in een Oven drooght en pulvert, dan met witten Wyn in-gedroncken, doodet de Wormen, en settet Graveel af.

12. *Van oudt Leer, oft oude Schoenen.*

MEn seght voor een spreek-woort, ick acht hem soo veel als myn oude Schoenen; te kennen gevende, dat die oude Sloffen nergens toe goet zyn. Maer die de krachten des selfs weten, sullen sulks niet seggen: want de selvige brant tot asschen zyn uyt-nemende goet tot Winter-hielen, soo *geinflammeert* als *geulcereert*. Item, tot gepletterde en gekneusde hielen, met *Oleum Rosarum* gemenght. Van dese oude Sloffen wert een Olie gedistilieert, seer goet om alle *oedemateuse* en *phlegmatike* geswellen te genesen. Ick heb hier een Juffrouw geweten, die nergens beter baet by vond tot haer Spenen als in een Setel te sitten daer oude schoenen onder branden; om alsoo dien roockt t' ontfangen. Den roock verdryft mede de besmette lucht.

13. *Mossel-Schelpen.*

Die gebrant, ende die middelste sche genomen en gepulvert; is uyt-nemende goet om het bloeden der neuse te stelpen, de Rooden-loop, &c. Item, dit Pulver met eenige grauw Erten oft Ouwijven tegen 't vyer gebraden ende mede gepulvert, ende onder wat soete boter gemenght: Ick versekere u, dat 'er geen beter Remedie tot de Spenen is, want ickse verscheyden malen hebbe weten te gebruyken met seer goet succes. Sy verdrooght mede seer wel die quaed-aerdige *Ulceratien*.

14. *Van de Hoornen.*

Die van de Herten ende Geyten: hebben een *mundificerende* ende *abstergerende* kracht, seer goet om 't fenyn tegen te staen, ende 't herte te stercken, sy maken de tanden wit en vaste. Syn mede seer goet tot alderley bloedt-loop en bloet-spouwen, tot Colijck, en onder *Collirien* gemengt, droogt die loopende oogen, die van Koe beesten zyn goet gerookt tot een quade besmette lucht.

15. *Van 't vuyl Pampier.*

DAer wert een Olie van gebrant, die ick verscheyden-mael uyt-nemende goet tot tant-pyn bevonden hebbe, desgelijcks gebrant, ende onder wat Olie gemengt, is seer goet op verbrantheyt gestreecken.

16. *Van het Slijck der Straten.*

HET Slijck dat op de gemeene wegen soo betrappelt wert, heeft mede al wat besonders in: voor eerst: In verbrantheyt van vyer of andersints op-geleyt, belet het op-loopen der bleynen. Het Slijck gedrooght, en

in wat sterck out Bier gekooct, met wat kruymen van witte-brood en Camillen, stilt uyttermaten seer alderley *Inflammatien* ende *gangrenen*, 't welck ick zelfs versocht hebbe. Ick heb oock gesien in 't Reysen, myne mede-maets dat haer seer smerten tusschen de billen in 't gaen streeckent met Kaers-roet en andere dingen, maer te vergeefs: eyndelick door aenradinge van eenen, die seyde dat de polacken anders niet als Slijck daer toe gebruyckten, deden 't selvige mede, ende sy geneesden. Item, het Slijck onder de Slijp steenen met wat Oly van Rosen gemengt, is seer goet als de Vrous-borsten beginnen te swelllen, ende t'ontsteecken van 't soch.

17. *Van Pekel.*

HEt Pekel heeft een *abstersive* kracht, en is besonderlyck goet tegen *Sciatica* en Fleresijnige harde knobbels, oft andere harde geswellen, onder oude verdorven kaes gemenght, ende met Hamme-soode op-gekooct. Item in Clisterien gebruyckt, is sy goet tot pyn ende krimpinge der darmen.

18. *Van de Swaluwe-Nesten.*

DEn Asschen van gebrande Swaluwe-Nesten onder wat Honigh gemengt, is seer goet tot alderley *inflammation*, soo uyt als inwendigh. Item, die onder wat witten Wyn *Pappels* ende *Farlini* gemenght, is uytnemende goet tot de *Squinantie*.

19. *Roet uyt de Schouwe.*

DE bitter gemengt met Azyn, is seer goet tot de schurfdige hoofden, eerst wat met een doeck gewreven zynde: 't selfde is mede goet tot alle voort-kruypende zeerigheyt des huyts, als men eerst gepurgeert heeft.

Daer wert een swart Roet van Boter gemaect, diese branden in een Lamp ofte smelt-kroes, die uytnemende goet is om alle loopende, tranende oogen te stoppen ende te verdroogen, desgelijcks tot die Fistels en seerigheyt der oogen. Noch is het Roet der Schouwen goet op de pols gebonden met wat *Therebenthyns* ende Sever-zaet onder een gemengt tot de Koortse.

20. *Van Pick.*

Pick is uyt-nemende goet om sweeren te rijpen, ende om alle vuyligheyt uyt de sweeren en wonden te trecken met wat Olie ende was gemengt. Pick geroockt in 't vyer, verdryft alle quade fenynige lucht. Is mede seer goet gepoedert, met wat *Mastick* ende Roest van Yser, tot den rooden loop.

21. *Vuyle Boter.*

GESmolten, ende die gront gebruykt met wat sulpher, is seer goet tot alderhande krausel. Het opperste of 't schoonste genomen, ende in 't water drie of vier mael gewasschen, dan met wat Was of met gebrant doek gemengt, is seer goet tot verbrantheyt. Of 't selvige hard gefreuyt, en met wat Aluyns gemengt, neemt alle roodigheyt ende voort-kruypende zeerigheyt weg.

22. *Van de Koppe-spinnen ende sijne Webbe.*

DE Spinne-kop gebrysel in een doeckjen gedaen, ende op 't voor-hoofd of slapen des Hoofts gebonden, doet de derdendaeghsche koortse haer koers verliesen. Item, op het putken van 't herte gehangen, beschermt voor alle fenyn en pest. Syn Webbe is uyt-nemende goet om het bloet te stelpen, is mede goet met wat stof, sout ende Brandewyn gemengt, tot een *defensijf* voor fenijnige wonden.

23. *Van de Eyer-schalen.*

GEstooten tot Pulver, zynse goet ingenomen met witten Wyn, om den steen der nieren ende Blaes te breecken, de Assche daer af stelpt alle bloet-spouwen en bloedt-loop, met wat *Aqua Plantaginis* ingenomen. Ende is mede goet om de Tanden wit te maecken. Item die Schalen gestooten met wat Aluyn, ende Camomille, is goet buyten op het scheursel geleyd sijn *dosis* in-genomen is ij. *drag.* met eens soo veel nat.

24. *Oude Pot en Pan-scherven.*

Die eenige reysen gloeyende gemaect, ende in water gebluscht, ende gepulvert is seer goet in den bloet-loop ingegeven, met gebrande Mossel-schellepen. Die de scherven gepoeyert, en met Azyn een tydt langh in de Sonne geweyckt. is seer goet tot alle schurfdigheyt en brant over het geheele Lyf. Met wat stof-meel ofte ander meel gemenght, stelpt die bloedende wonden.

25. *Den Asschen van verbrant Hout.*

IS seer goet om 't bloeden te stelpen, soo inwendigh als uytwendigh; inwendig met root Corael ende water daer Stael in gebluscht, oft met rooden Wyn; uytwendigh met wat meel-bloeme oft Coppe-spinsel, onder 't wit van twee Eysers gemenght. Sy is mede seer goet op eenige *Inflammatien* geleydt, onder wat Azyn ende wit van Eye geklopt.

26. *Roest van Yser.*

HEt roest van groote Ysers, als Anckers, diergelijcke af-geklopt, en gestooten tot fijne pulver, is uyt-nemende goet met wat bier in-gegeven, om den Rooden loop te stoppen, ende met Honing of Boter gemenght, en op broot gesmeert, tot bloet spouwen.

EYNDE